

Disfunkcionalne obitelji

Vukšić, Tea

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:914473>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-15**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

TEA VUKŠIĆ
DIPLOMSKI RAD

DISFUNKCIONALNE OBITELJI

Zagreb, rujan 2018.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
Zagreb

PREDMET: OBITELJSKA PEDAGOGIJA

DIPLOMSKI RAD

Ime i prezime pristupnika: Tea Vukšić

TEMA DIPLOMSKOG RADA: Disfunkcionalne obitelji

MENTOR: izv. prof. dr. sc. Anka Jurčević Lozančić

Zagreb, rujan 2018.

SADRŽAJ

SAŽETAK	1
SUMMARY	2
1. UVOD	3
2. ODREĐENJE OBITELJI	4
2.1. Utjecaj obitelji na razvoj djeteta	7
2.2. Roditeljski odgojni stilovi	9
2.3. Obilježja suvremenih obitelji.....	11
2.4. Funkcionalne obitelji.....	14
2.5. Disfunkcionalne obitelji.....	16
3. RAZMAŽENA GENERACIJA - MITOVI I ZABLUDE	18
3.1. Roditelji koje je lako pobijediti.....	21
3.2. Uloga medija u obitelji.....	23
3.3. Odgovorno roditeljstvo.....	26
4. OBITELJI I DJECA U RIZIKU	30
4.1. Nasilje u obitelji	33
4.2. Razvod braka.....	38
4.3. Jednoroditeljske obitelji.....	42
5. ZAKLJUČAK	45
LITERATURA:	47
POPIS SLIKA:	49
Kratka biografska bilješka	50
Izjava o samostalnoj izradi rada	51
Izjava o javnoj objavi rada	52

SAŽETAK

Obitelj je temeljna društvena zajednica koja svakom pojedincu osigurava njegov rast i razvitak. Posljednjih desetljeća, brojne društvene promjene utjecale su na transformaciju obitelji. Tradicionalna struktura obitelji koju su činili: otac, majka, njihova djeca i ostali članovi obitelji postala je sve rjeđa. Nasuprot tome, sve više primjećujemo izvanbračne veze, samohrane majke i obitelji razvedenih brakova. Osim promjena u strukturi obitelji, suvremenu obitelj obilježava i emancipacija muškaraca i žena. Sve se više žena zapošljava, te na taj način gubi tradicionalnu ulogu majke i domaćice. Pritiskom potrošačkog društva, mnogi se roditelji često nalaze pred izazovom kako uskladiti roditeljstvo i poslovne obveze. Većina roditelja, svojoj djeci kupuje različite materijalne predmete poput mobitela i računala, pokušavajući na taj način nadoknaditi svoju odsutnost iz obitelji. Umjesto da slobodno vrijeme provode družeći se s roditeljima i prijateljima, većina današnje djece vrijeme provodi pred televizijom i računalom. Osim toga, današnji roditelji su previše popustljivi, ispunjavaju gotovo svaku djetetovu želju, te ne postavljaju zabrane samo zato da ne bi povrijedili svoju djecu. Takav način odgoja, zapravo šteti djeci, te vodi k sve većoj razmaženosti. U daljnjem tekstu ističu se svakodnevni problemi poput: nezaposlenosti, teške bolesti, ovisnosti ili drugih teškoća koje utječu na pojavu sve većeg broja disfunkcionalnih obitelji. U takvim obiteljima, frustracije i bijes vode do učestalih svađa i pojave nasilja. Roditelji postaju nedostupni djeci, strogi i skloni zlostavljanju i zanemarivanju. Uslijed navedenog, kao krajnji oblik bračne nestabilnosti dolazi do razvoda. Posljedica sve većeg broja razvoda je i nagli porast jednoroditeljskih obitelji. Osim toga, u današnje vrijeme, sve veći broj žena odlučuje se odgajati djecu bez partnera. Samohrani roditelji izloženi su većem riziku da budu siromašni, osjećaju se usamljenima i izoliranima, te nemaju dovoljno slobodnog vremena za sebe. Svakodnevna stvarnost prepuna je nizom izazova i kriza, a upravo o obitelji ovisi kako će se s njima suočiti.

Ključne riječi: disfunkcionalne obitelji, razmaženost, nasilje, razvod, jednoroditeljske obitelji.

SUMMARY

The family is the fundamental social construct that ensures every individual's growth and development. Over the past couple of decades, numerous social changes affected the way the family exists and transforms. The traditional structure of the family that once consisted of the father, the mother, their children, and other family members, has now become increasingly more uncommon. On the other hand, there are more and more instances of domestic partnerships, single mothers and divorced parents. Aside from the changes to its structure, the contemporary family is also affected by the emancipation of men and women. More and more women choose their careers over the traditional role of mother and housewife. Due to the consumerism prevalent in today's society, many parents often face the challenge of reconciling parenthood with their careers. Most parents tend to shower their children with items such as mobile phones and computers in an attempt to compensate for their absence from the family life. Due to this, many children today tend to spend their free time in front of a TV screen or a computer monitor instead of spending it with their friends and family. In addition to this, many parents today tend to be too permissive, fulfilling nearly any wish and avoiding any restriction or punishment for fear of hurting the child's feelings. This approach to parenthood only serves to harm the child, spoiling it further. Later in the text the focus shifts to everyday problems such as: unemployment, serious illness, addiction and other difficulties that all contribute to the growing number of dysfunctional families. In such families, frustration and anger lead to frequent fights and acts of violence. Parents start to act distant towards their children, as well as tend to be strict, abusive and negligent. This often results in divorce, the ultimate form of marital instability. One of the consequences of the increasing number of divorces is the sudden increase in single-parent families. On top of that, a growing number of women today are opting to raise children without a partner as well. Single parents are at a higher risk of poverty, they tend to feel lonely and isolated, and don't have enough free time for themselves. Day to day reality is overflowing with challenges and crises and it is a family's job to decide how to face them.

Keywords: dysfunctional families, spoiled children, abuse, divorce, single-parent families.

1. UVOD

Obitelj je prva i najvažnija zajednica u kojoj dijete stječe prva znanja, vještine, navike i umijeća. Ona je temeljna, ali i promjenjiva društvena skupina. Na obitelji stoji velika odgovornost spram djeteta. Briga o djetetu za roditelje počinje još u njegovu prenatalnom razvoju. Nitko djetetu ne može pružiti cjelovitu tjelesnu, emocionalnu i socijalnu zaštitu kao obitelj. Rosić, Zloković (2002) naglašavaju da je utjecaj roditelja veći što je djetetova dob mlađa. U ranom djetinjstvu dijete je upućeno isključivo na obitelj. Kako dijete odrasta, ovisnost o obitelji se smanjuje, ali njezin utjecaj nikada ne prestaje. Prema autoricama dijete reproducira i nadograđuje iskustva koja je steklo u obitelji. Njihove osobne priče i njihovo ponašanje, postaju slika života djeteta u obitelji, međusobnih odnosa njenih članova, te različitih situacija u koje ga obitelj postavlja. Brojni su primjeri iz života koji potvrđuju da nažalost, nemaju sva djeca iskustvo sigurnog i sretnog života u obitelji.

Suvremenoj obitelji svojstvena je raznolikost. Klasična definicija obitelji kao skupine pojedinaca povezanih brakom, krvnom vezom ili usvajanjem sve više postaje upitna. Raboteg-Šarić, Pećnik, Josipović (2003) naglašavaju da u zapadnoeuropskim zemljama, niz demografskih pokazatelja ukazuje na strukturne promjene suvremene obitelji. Stope fertiliteta u Europi su zabilježile veliki pad. Sve se više odgađa dob rađanja prvoga djeteta. Također, spomenuti autori upozoravaju da se bilježi i smanjenje broja sklopljenih brakova te povećanje broja rastavljenih brakova. Primjerice, u zapadnim zemljama stopa razvoda braka šezdesetih godina iznosila je oko 10 posto, osamdesetih oko 30 posto, dok se na prijelazu stoljeća bilježi razvod čak svakoga drugog braka. Porastao je i broj djece koja se rađaju izvan braka, te je danas u nordijskim zemljama svako drugo dijete rođeno u izvanbračnoj zajednici. U razvijenim industrijskim zemljama sve je veći broj i jednoroditeljskih obitelji, a kreće se između 15 i 30 posto.

Također se i u Hrvatskoj zapaža sličan trend promjena u strukturi obitelji kao i u zapadnim zemljama, ali je ipak manje izražen.

Konflikti su neizbježni pratitelj suvremene obitelji. Zbog subjektivnih i objektivnih slabosti u obitelji, mogu nastupiti mnoge krizne situacije koje se

manifestiraju u negativnim oblicima ponašanja što rezultira razvodom braka. Baveći se navedenom problematikom Stevanović (2000) detaljno pojašnjava subjektivne slabosti koje se odnose na neuroticizam, bolesti ovisnosti (droga, alkohol) i slično. Uz navedeno, autor govori i o objektivnim uzrocima koji se najčešće temelje na utjecaju nekih vanjskih čimbenika te izravno utječu na život, rad i odnose u obitelji. Oni su vezani za materijalni i društveni standard obitelji, primjerice, nezaposlenost ili niske zarade, nemogućnost uzdržavanja djece, te nedostatak osnovnih uvjeta za zdrav i kulturni život. Krizna stanja u obitelji dovode do prebacivanja, prepirki, vrijeđanja, zaoštavanja odnosa, a kasnije i do prekida komuniciranja. Kada bismo pokušali opisati navedene obitelji i izdvojili ponašanja koja su najučestalija tada bismo istaknuli učestale verbalne svađe, fizički obračuni i međusobna prebacivanja. Zbog učestalih ponavljanja navedenih i mnogih drugih ponašanja, dolazi do narušavanja kvalitete života bračne zajednice i njezinog prekida. Djeca su najčešći promatrači kriznih situacija svojih roditelja i teško se mire sa svakodnevnom lošom situacijom.

Kako bismo što bolje razumjeli problematiku obitelji u tekstu koji slijedi objasniti ćemo specifičnosti suvremene obitelji, njezino teorijsko određenje, specifičnosti odgojnih stilova i života djeteta u kontekstu suvremene obitelji.

2. ODREĐENJE OBITELJI

Obitelj je oduvijek privlačila pozornost znanstvenika različitih disciplina, što je rezultiralo njezinim različitim određenjima. Obitelj je moguće tumačiti kao primarnu emocionalnu i socijalnu zajednicu roditelja i njihove djece kao i ostalih srodnika koji zajedno žive i na jedinstven način izvršavaju svoje obiteljske funkcije (Elkind, 1995; Stacey, 1993, prema Ljubetić, 2007). Ona je prva životna skupina kojoj pripadamo, te je više od zbroja pojedinaca koji dijele jedinstven fizički i psihosocijalni prostor. Članom obitelji postaje se rođenjem, usvojenjem i zasnivanjem braka. Povezanost, odanost i trajnost članova karakteriziraju svaku obitelj i razlikuju je od drugih socijalnih sustava (Štalekar, 2010).

Jedan od mogućih pristupa istraživanju obitelji, temelji se na shvaćanju obitelji kao sustavu. U tom smislu, Bradshaw (1999) naglašava da je glavno načelo obiteljskog sustava, načelo cjeline koja se sastoji od većeg broja pojedinaca i njihovih međusobnih odnosa. Svaki pojedinac u obiteljskom sustavu ima svoju

jedinstvenu, vlastitu osobnost, te se bez obzira na nju istodobno ostvaruje i kao pojedinac i kao skupina. Jurčević Lozančić (2016) ističe kako obitelji imaju i strategije i pravila koje određuju načine međusobnih interakcija. Ako sustav nije u ravnoteži, odnosi ili pravila u obitelji trebaju se mijenati kako bi se ponovno uspostavila ravnoteža.

„Jedina stvar složenija od veze dvoje ljudi je složena mreža interakcija u obitelji. Svaki pojedinac pokazuje svoju osobnost, interese, stavove, vrijednosti – i filozofski stav.“ (Marinoff, 2000, prema Ljubetić, 2007, str. 21).

U literaturi često se naglašava da je obitelj je sastavljena od pojedinih članova i njihovih međusobnih odnosa. Osobitost svakog pojedinog člana bitno utječe na funkcioniranje cijele obitelji. Bračni odnos, roditeljstvo te djetetov razvoj i ponašanje utječu jedni na druge. Kako bi obitelj bila što uspješnija i zdravije funkcionirala, izrazito je važna otvorena komunikacija, međusobno uvažvanje, razumijevanje, bliskost i povezanost svih članova.

U obitelji, njezini članovi razvijaju osobnost i izvršavaju različite funkcije. Obitelj osim što osigurava preživljavanje svojih članova, obavlja i vitalne funkcije kao što su reproduktivna, gospodarska, socijalna, pedagoška i emocionalna funkcija. Osim za obitelj, navedene funkcije važne su i za društvo. Bez reproduktivne funkcije ne bi ni bilo članova društva. Bez pedagoške funkcije ne bi bilo kulture. Roditelji su prenositelji kulturoloških normi, te upoznaju dijete s potrebama obiteljskog života, kao i života šire društvene zajednice. Odgojem u obitelji dijete postaje odraz sredine u kojoj živi, a vrijednosti i običaji vlastite obitelji temelj su za razvoj njegove individualnosti. Osobito značajna za pojedinaca, ali i za društvo je i emocionalna funkcija obitelji (Berk, 1994, prema Ljubetić, 2007). Osjećaj privrženosti i emocionalne veze koje su stvorene u obitelji u najranijem razdoblju života ostavljaju tragove za cijeli život. Uspostavljeni odnosi između roditelja i djece model su odnosa koje dijete kasnije uspostavlja s drugim osobama u široj društvenoj zajednici (Maleš, 2011).

Stevanović (2000) naglašava da je obitelj nezamjenjiva društvena i socijalna zajednica koja svakom pojedincu osigurava njen rast i razvitak. U obitelji i djeca, ali

i odrasli mogu zadovoljiti mnoge svoje potrebe. Osim bioloških potreba, riječ je i potrebama kao što su ljubav, sloboda, moć, stvaralaštvo i zabava, o čemu detaljno informira suvremena psihološka literatura.

Ljubav je moguće razvijati u obiteljima u kojima vlada ravnopravnost, tolerancija, međusobno uvažavanje i potpomaganje, a označava pripadnost nekome, prijateljstvo i uključenost u zajedničko bavljenje određenim poslovima.

Sloboda se odnosi na samostalno odlučivanje o načinu realizacije nekog zadatka, kao i mogućnost izbora sadržaja aktivnosti, mjesta, vremena i načina rada. Osim navedenog, svaki član obitelji ima potrebu osjećati se važnim, cijenjenim, te od ostalih članova dobivati priznanja za svoje vještine i sposobnosti.

Obitelj ima odgovornost u poticanju stvaralaštva. Dijete na svijet dolazi s određenim genetskim faktorima za stvaralaštvo, a o obitelji i njezinom pružanju potrebnih uvjeta ovisi kako će se oni dalje razvijati. To se prije svega odnosi na davanje samostalnosti i inicijative djetetu da vlastitim promišljanjima pronađe najbolje rješenje za vlastiti razvoj.

Također, važna potreba u životu čovjeka, a posebno kod djece je i zabava. Kao i sve druge aktivnosti, bitno ju je planirati i uključiti sadržaje koji će djetetu dati odgovore na mnoga njihova pitanja, te im omogućiti svestrani razvoj.

Unatoč društvenim promjenama i krizama, obitelj se mijenjala, ali nije nestala, čak je postala je sve važnijom u životu čovjeka. Glavni razlog nastanka obitelji je emocionalni odabir pojedinca. Zajednički život, posljedica je ljubavi i privrženosti prema partneru, te želje da se s njim dijeli svakodnevnica. Također, roditeljstvo je sve više stvar osobnog izbora pojedinca, pri čemu su individualne potrebe i ciljevi bitniji od očekivanja okruženja.

U europskom istraživanju, u koje je bila uključena i Hrvatska, čak 98,2 posto hrvatskih građana izjavilo je da im je obitelj važna, a i ostali su podaci pokazali da mnogo nade i očekivanja u obitelj i obiteljski život polaže većina građana (Matulić, 2003, prema Maleš, 2011).

2.1. Utjecaj obitelji na razvoj djeteta

Obitelj je prva sredina koja od rođenja djeteta nadalje osigurava socijalna i edukacijska iskustva. Od davnina je poznato da su roditelji prve osobe koje utječu na djetetov tjelesni, emocionalni, socijalni, intelektualni i moralni razvoj. Iako se većina učenja u obitelji događa slučajno i nenamjerno, različiti roditeljski pozitivni poticaji i pružanje pomoći djetetu značajno pomažu u njegovu razvoju (Rosić, Zloković, 2002).

Tjelesni odgoj važno je područje odgoja već u predškolskoj dobi. U tom razdoblju on potpomaže i jača intenzivni razvoj dječjeg organizma. Pravilna organizacija dnevnog rasporeda aktivnosti, boravak na otvorenom, prikladne gimnastičke vježbe, te stjecanje higijenskih i kulturnih navika imaju veliko značenje (Vukasović, 1994, prema Stevanović, 2000).

Maleš (2011) naglašava kako osjećaj privrženosti i emocionalne veze koje su stvorene u obitelji u najranijem razdoblju djetetova života, ostavljaju tragove za cijeli život, te su model odnosa koji će dijete kasnije primjenjivati u odnosu prema drugima. Ovisno o tome prevladava li u obitelji osjećaj privrženosti i priznavanja autonomije djeteta ili odnos obilježen roditeljskim odbacivanjem i pretjeranom kontrolom razvijat će se i ličnost djeteta.

Neka istraživanja pokazuju da su roditeljski postupci i ponašanja majki i očeva različiti prema dječacima i djevojčicama. Russell i Russell (1987, prema Lamb, 1977.; Parke i Tinsley, 1987, prema Maleš, 2011) proveli su istraživanje u kojem je utvrđeno da u interakciji s djevojčicama i majke i očevi pokazuju više emocionalnosti, dok u interakciji s dječacima pokazuju više dominacije. U dojenačkoj dobi, majke više pričaju i osmjehuju se djevojčicama, dok očevi više pažnje posvećuju dječacima.

Obitelj predstavlja važan kontekst za socijalni razvoj djeteta, odnosno razvijanje prihvaćanja i interakciju s drugim ljudima ili razvijanje ponašanja za izbjegavanje socijalnih kontakata.

Pennington (2007, prema Jurčević Lozančić 2016) ističe kako je veća vjerojatnost da će dijete imitirati roditeljsko ponašanje, stavove i uvjerenja ako mu je roditeljski model u neposrednoj blizini.

Djeca koja imaju osjećaj sigurnosti i dobar odnos s roditeljima pokazuju bolja postignuća u školi i u aktivnostima u kojima dokazuju svoju osobnost. Također osjećaj sigurnosti utječe na napredovanje djeteta, pozitivan self-koncept, uspostavljanje povjerenja u druge i općenito na čitav razvoj (Ketterson i Blustein, 1997, prema Rosić, Zloković, 2002). Suprotno navedenom, cjelokupna mogućnost roditeljskog utjecaja je smanjena u slučajevima u kojima se dijete ne osjeća povezano sa svojim roditeljima, te ih ne doživljava kao osobe čija ponašanja i moralne vrijednosti treba usvojiti (Jurčević Lozančić, 2016).

Jedan od važnih ciljeva obiteljskog odgoja, osim poticanja emocionalnog i socijalnog razvoja je pomoć i ohrabivanje djeteta u intelektualnom razvoju, te razvoju vlastitih potencijala za učenje. Učenici koje roditelji potiču i koji su uključeni u različite konstruktivne aktivnosti i oblike učenja izvan škole pokazuju visoko školsko postignuće. Svakodnevna konverzacija s braćom, sestrama i roditeljima, stimuliranje mišljenja, te razmjena ideja unutar obitelji, pozitivno su povezani sa školskim uspjehom. Roditelji zainteresirani za napredovanje djeteta potiču njegove različite interese, hobije, igre i druge aktivnosti. Osim toga, to podrazumijeva diskusiju o pročitanim knjigama, časopisima, televizijskom programu, kao i sudjelovanje u različitim kulturnim aktivnostima, naglašavaju naprijed spomenuti izvori.

Obitelj je u prvim godinama djetetova života najpogodnija sredina za razvijanje njegovih temeljnih humanističkih odnosno moralnih osobina. Djeca promatraju, prihvaćaju i oponašaju međusobne odnose roditelja i drugih članova obitelji. U svojem intimnom obiteljskom krugu djeca vježbaju sve socijalne postupke i navike koje će poslije primjenjivati u društvenom životu (Vukasović, 1994, prema Stevanović, 2000).

Slijedom svega navedenog, moguće je istaknuti da se u predškolskoj dobi, usvajaju neki osnovni stavovi o vrednotama koji ostaju zapamćeni i imaju utjecaj tijekom cijelog života. Iz obitelji osim što se prenose vrline kao što su poštenje, nesebičnost,

odlučnost, suradnja, marljivost, prenose se i stavovi prema sebi, kao i stavovi usmjereni prema rješavanju problema i uspjehu. Roditelji su osobe koje imaju temeljni utjecaj na cjelovit razvoj i odgoj djeteta, a važan čimbenik predstavlja i odnos s vršnjacima kao i socijalne institucije poput vrtića i škole.

2.2. Roditeljski odgojni stilovi

Iako je o roditeljskim odgojnim stilovima napisana brojna literatura, za potrebe ovoga rada smatramo opravdanim istaknuti da je roditeljski odgojni stil ukupnost roditeljskih stavova prema djeteta, a odnosi se i na emocionalno ozračje unutar kojega se događaju različiti roditeljski postupci (Maleš, 2011).

Čudina-Obradović i Obradović (2006) ističu kako se najčešće proučavala tipologija roditeljskih stilova koju je definirala Diana Baumrind (1967). Najvažniji element roditeljske funkcije je roditeljski nadzor (kontrola) i prema njemu je definirala tri različita roditeljska stila: autoritaran, tj. kruti-strogi stil, autoritativan, tj. demokratski-dosljedan stil i permisivan, tj. popustljiv stil. Unutar svakoga od njih opisala je karakteristike odnosa roditelj-dijete. Macoby i Martin (1983) proširili su tu tipologiju. Nadzor su preimenovali kao zahtjevnost i uveli su dimenziju topline, te su dobili četiri roditeljska odgojna stila: autoritaran, autoritativan, permisivan i indiferentan. U dijelu teksta koji slijedi istaknut ćemo neke karakteristike svakog pojedinog stila.

Autoritaran (kruti-strogi) odgojni roditeljski stil je stil u kojem roditelj od djeteta mnogo očekuje i strogo ga nadzire, a ne daje mu dovoljno topline i potpore. Roditelj je autoritet koji postavlja zahtjeve i određuje pravila koja ne objašnjava, a glavni odgojni ciljevi su učenje samokontrole i poslušnosti. Prekršaji se kažnjavaju, često i tjelesno. Djeca koja žive u takvom okruženju sklona su promjenama raspoloženja, bojažljiva su, razdražljiva, nisu spontana, nevesela su i povučena.

Autoritativan (demokratski-dosljedan) roditeljski odgojni stil je stil u kojem roditelj prema djetetu postavlja velike zahtjeve, određuje granice i provodi nadzor, ali djetetu pruža i veliku toplinu i potporu. Osnovni odnos je prihvaćanje. Roditeljska uloga je

savjetnička, a ne nadzorna. Postavljene granice i pravila se objašnjavaju. Djeca koja žive u takvom okruženju su spontana, slobodno izražavaju emocije i mišljenje.

Permisivan (popustljiv) roditeljski odgoj obuhvaća prilike u kojima roditelj provodi slabu kontrolu i od djeteta traži malo, ali mu daje veliku toplinu i potporu. Prevelika sloboda nije primjerena za malu djecu jer stvara nesigurnost, te potiče agresivno i impulzivno ponašanje.

Indiferentan (zanemarujući) roditeljski odgoj odnosi se na prilike u kojima se na dijete postavljaju mali zahtjevi, ono nema nadzora, niti topline i potpore. Roditelji nemaju snage i vremena brinuti se za djecu ili ih emocionalno odbacuju. Djeca na takav roditeljski odnos pokazuju neprijateljstvo i otpor, te su zbog toga neuspješna u školi i ne uspijevaju steći društvenu kompetenciju. Budući da djeca mnogo vremena provode bez nadzora, roditelji ne znaju gdje su, što rade niti s kime se družu (Čudina-Obradović, Obradović, 2006).

Različiti odgojni stilovi odražavaju se na razvoj osobnosti svakoga pojedinca. U tom smislu, istraživanja su pokazala da postoji značajna razlika u školskom uspjehu s obzirom na roditeljski odgojni stil (Lacković-Grgin, 1974, prema Maleš, 2011). Učenici iz obitelji s demokratskim vodstvom postižu najbolji školski uspjeh, dok djeca iz autoritarnih obitelji postižu mnogo slabiji uspjeh.

Kada bismo pokušali odrediti ili opisati koji je odgojni stil ili metoda odgoja najuspješniji tada bismo istaknuli da je zapravo teško dati odgovor na pitanje kako bi se roditelj trebao ponašati da se ne pojave negativne posljedice. Patterson i suradnici (1992., prema Rosić, Zloković, 2002) ističu pet glavnih aspekata u odgoju djece: disciplinu, pozitivno potkrjepljenje, nadziranje dječje aktivnosti i odnosa među vršnjacima, zajedničko rješavanje problema te dijeljenje aktivnosti unutar obitelji. Možda je najoptimalniji pristup djetetu temeljen na ljubavi, međusobnoj prihvaćenosti i razumijevanju. Osim navedenog, važno je i da djeca razumiju pravila ponašanja, te ih slijede. Pravila su smjernice koje pokazuju koje ponašanje je prihvatljivo, a koje nije, te moraju biti jasne, konkretne i dobro definirane.

2.3. Obilježja suvremenih obitelji

Do druge polovice 20. stoljeća nuklearna obitelj koju su činili otac hranitelj, majka kućanica i dvoje djece, po mogućnosti stariji dječak i mlađa djevojčica, dobno i spolno podijeljenih uloga, definirala se kao normalna i zdrava obitelj. Danas je takvih obitelji sve manje, pa se više ne može govoriti da se isključivo takvu obitelj smatra normalnom, odnosno statistički tipičnom obitelji (Heilma, 2008, prema Maleš, 2011).

Prema Ljubetić (2006), sve je više roditelja, osobito majki koje biraju majčinstvo bez braka, ali i homeksualnih brakova koji adoptiranjem djece pokušavaju ostvariti obiteljsku zajednicu. Osim toga, posebnu kategoriju predstavljaju one obitelji koje zbog prirode posla jednog od roditelja (pomorci, istraživači i sl.) samo povremeno zajedno obitavaju i neposredno komuniciraju. Nadalje, sve su učestaliji ponovljeni brakovi, u kojima odrastaju djeca s jednim od bioloških roditelja te s maćehom ili očuhom, ali i s djecom koje maćeha ili očuh dovode u novi brak i koje u tom braku dobivaju. Postoje i obitelji u kojima baka i/ili djed, a najčešće je to baka preuzima ulogu primarnog skrbnika.

Raznolikost obiteljskih struktura ne znači da sve one podjednako osiguravaju uvjete za optimalan dječji razvoj i odgoj, te da kvalitetno zadovoljavaju dječje potrebe. Međutim, neka istraživanja netradicionalnih obitelji pokazuju kako se psihološki zdrave osobe mogu razvijati u više društvenih grupacija, te kako prilagođenost jednoj specifičnoj normi nije presudna za djetetovu dobrobit (Schaffer, 2000, prema Ljubetić, 2007).

Svjetski trendovi smanjenja broja sklopljenih brakova, porasta razvoda braka i rođenja djece izvan bračnih zajednica, prisutni su i u Hrvatskoj. Statistika pokazuje smanjenje broja sklopljenih (36%) i povećanje broja razvedenih brakova (15%) u Hrvatskoj u periodu od 1950. do 1997. godine. Posljednji popis stanovništva u Hrvatskoj (2001) navodi broj od 80 086 žena i 46 678 rastavljenih muškaraca u Republici Hrvatskoj. Osim toga, Hrvatska bilježi i porast broja djece rođene izvan braka, a kreće se od 5,5% potkraj šezdesetih godina, da bi 1995. godine dosegao brojku od 7,5% što je u odnosu na neke nama susjedne zemlje kao što su Italija

(7,7%), Austrija (27,4%), Slovenija (29,8%) značajno manji postotak (Akrap, 1999, prema Ljubetić, 2007).

Maleš (2011) naglašava da osim promjena u obiteljskoj strukturi, suvremenu obitelj obilježava i emancipacija muškaraca i žena. Tijekom povijesti majčinstvo i očinstvo su obilježavale jasno podijeljene uloge prema spolu. Tako je muškarac priskrbljivao sredstva potrebna za funkcioniranje obitelji, a žena je skrbila o kućanstvu i djeci. Danas sve prisutniji postaje model obiteljskih odnosa u kojemu uloge nisu podijeljene prema spolu, već prema interesima i stručnosti. To se odnosi na osjećaj ravnopravnosti među partnerima, te na balans moći i donošenja odluka.

Standard života jedne obitelji ovisan je o ekonomskim aktivnostima njezinih članova. O visini prihoda koji stižu u obitelj, stabilnosti zaposlenja, te veličini i sastavu obitelji ovisi ekonomsko blagostanje obitelji i njezina kohezija. Da bi obitelj uopće preživjela, u našoj su zemlji dvije plaće postale nužnost. Žene se sve više zapošljavaju, te na taj način gube tradicionalnu ulogu majke i domaćice. Stoga, glavni problem današnjice postaje usklađivanje roditeljstva i rada izvan kuće. Većina današnjih majki osim punog radnog vremena na svojim radnim mjestima obavlja još jedno u obitelji. Ljubetić (2007) iznoseći podatke istraživanja naglašava da čak 34% zaposlenih žena isključivo same kuhaju, čiste, nabavljaju, skrbe o djeci i obavljaju ostale kućanske poslove, dok njih 31% u tim poslovima dobiva pomoć od supruga. Čini se kako najveći broj suvremenih zaposlenih hrvatskih žena radi puno radno vrijeme na dva radna mjesta, od kojih ono kod kuće nije plaćeno, niti adekvatno društveno vrednovano.

Nadalje, istraživanja pokazuju da među mladima jača trend odgađanja ulaska u brak kako bi se posvetili obrazovanju, usavršavanju i uspjehu u karijeri, a posljedica je njihova dulja ovisnost o roditeljima (Akrap i Čipin, 2006, prema Maleš, 2011). Primjerice, većina želi obrazovanje i karijeru, a nakon toga dijete i obitelj. Ponekad predugo odgađanje završi gubljenjem biološke sposobnosti za rađanjem ili prvo dijete postaje jedino dijete jer je žena u godinama, pa joj i to jedno dijete postaje golemi teret i napor. Današnji je odgoj postao vrlo zahtjevan, osim što od roditelja traži vrijeme, odricanje i strpljenje, traži i određena znanja i vještine. Brojni su primjeri iz života koji pokazuju da sa samo jednim djetetom mnogi se roditelji

osjećaju preopterećenima, pa za drugo dijete nemaju dovoljno snage i želje. Kasno roditeljstvo, jednog dana dovodi do toga da se takvi pojedinci nađu opterećeni brigom za ostarjele roditelje, vlastitu djecu i unuke, upozorava suvremena autorica Maleš (2011).

Nove znanstvene spoznaje donijele su promjene i u suvremenom shvaćanju djeteta. Dijete se danas prihvaća kao subjekt s pravima, a država treba jamčiti uživanje tih prava. Takva pozicija djeteta utjecala je na roditeljsku ulogu na način da obiteljski odgoj čini pomak od privatne u javnu sferu te postaje predmetom javne politike. Roditelj je odgovoran za svoje postupke prema djetetu i nosi određene sankcije za povredu prava djeteta. Budući da dijete sada ima pravo na iznošenje mišljenja, pravo da ga se sasluša i kad je moguće, uzme u obzir, odgoj temeljen na tjelesnom kažnjavanju nije dozvoljen. Kao reakcija na tjelesno kažnjavanje danas se razvija pristup pozitivne discipline, a za polazište ima poštivanje prava djeteta, njegovih razvojnih potreba i njegovog najboljeg interesa, te razvijanje, odgovornosti, samodiscipline i prosocijalnog ponašanja. Većina se suvremenih autora slaže da je zadatak roditelja da postavlja jasne granice djetetu te da mu osigura okruženje u kojem će stjecati životno važne vještine.

Budući da dijete kompetenciju razvija kroz aktivnost, dobar odgoj pretpostavlja da roditelj pruža prilike djetetu da u svakodnevnim situacijama donosi odluke, rješava probleme i uči se odgovornosti. Prema Maleš (2012) navedena situacija je za mnoge roditelje zbunjujuća. Jedni smatraju da su roditeljski autoritet izgubili zabranom tjelesnog kažnjavanja, dok su drugi demokratske odnose zamijenili pretjeranom popustljivošću i dječjom anarhijom. Postoje i oni koji su uzeli sudbinu djeteta u svoje ruke te im organiziraju dan, ispunjavaju ga obvezama, uz stalno nadgledanje i nedavanje mogućnosti razvijanja samostalnosti, ali uz stalno inzistiranje na uspješnosti.

Iz svega navedenog moguće je zaključiti da je današnji odgoj postao vrlo zahtjevan i osim što traži od roditelja vrijeme, odricanje, strpljenje i razumijevanje djeteta, traži određena znanja i vještine.

2.4. Funkcionalne obitelji

Funkcionalne obitelji su one obitelji u kojima i majka i otac snažno utječu na obiteljski život i ulažu svoje vrijeme i energiju u njihove oblikovanje. U takvim obiteljima granice su jasno određene i prikladne, a potreba za pojedinačnom privatnošću se poštuje. Komunikacija je djelotvorna uz slobodno izražavanje emocija. U njima nailazimo na optimizam i humor. Vrlo je vjerojatno kako će djeca koja odrastaju u takvim obiteljima biti bolje pripremljena za zasnivanje svojih budućih obitelji (Karpowitz, 2001, prema Ljubetić, 2007).

Nikolić (2008) iznoseći rezultate suvremenih istraživanja naglašava da se broj funkcionalnih obitelji znatno smanjuje. Iznoseći podatke brojnih suvremenih autora, Nikolić upozorava da se broj funkcionalnih obitelji smanjuje. Zanimljiva su istraživanja koja pokazuju da su najzdravije obitelji one u kojima su očevi bili osobe od autoriteta, a one obitelji u kojima je majka bila dominantna ličnost i koja je preferirala izravnu kontrolu nad djetetom umanjivale su razvoj djetetove samostalnosti i autonomije.

Osnovne karakteristike funkcionalnih obitelji su: otvoreni komunikacijski kanali i spremnost na suradnju, bolja pripremljenost za nošenje sa stresom, topli odnosi unutar obitelji, povjerenje u druge ljude, samopouzdanje i pouzdanje u druge, slobodne interakcije s okolinom, te više osobne, obiteljske i vanjske spremnosti (Ljubetić, 2006).

Za dobro obiteljsko funkcioniranje naglašava se i važnost izražavanja emocija u braku. Također, važni su i zdravi i skladni bračni odnosi obilježeni međusobnim prihvaćanjem, povjerenjem i zadovoljstvom te metakomunikacijom između njenih članova.

Pravila u funkcionalnoj obitelji su očita i jasna. Muž i žena svjesni su obiteljskih razlika u stajalištima, komunikaciji i ponašanju. Navedene razlike razumiju i prihvaćaju ne pripisujući im ne ispravna, niti pogrešna svojstva. Priznaju i uvažavaju različitost.

Svi se odnosi temelje na dijalogu i jednakosti, te je svatko kao osoba jednako vrijedan (Bradshaw, 1999).

Obitelj će biti zdrava i poticajna okolina za dijete ako tijekom njegova razvoja, postoji roditelj ili jedan stalan skrbnik, a to može biti majka, otac, adoptivni roditelj, odrasli član obitelji ili bilo koja odrasla osoba, koja stvara čvrstu vezu s djetetom, te mu pruža pažnju tijekom cijeloga djetinjstva, naglašavaju Čudina, Obradović i Obradović (2006). Funkcionalni roditelji su svojoj djeci uzor samodiscipline i ljubavi prema samome sebi. Prihvaćaju da je imati djecu najodgovornija odluka u njihovom životu. Obvezuju se djeci uvijek biti dostupni. Svakom je djetetu u tom sustavu zajamčen nužan oslonac s obzirom na dob kao i sigurnost da će razvijati svoju jedinstvenu osobnost. Funkcionalni roditelji bit će uz to uzor zrelosti autonomije svojoj djeci. Njihov je identitet čvrst i u njihovoj je svijesti vrlo malo nerazriješenog i potisnutog. Djeca stoga ne preuzimaju nerazriješene nesuglasice svojih roditelja, već slobodno rastu i raspoložu svojim spoznajnim sposobnostima, sposobnošću da iskreno osjećaju, odlučuju i tako ostvare sebe (Bradshaw, 1999).

Već je rečeno da zdrava i poticajna obitelj pruža djetetu psihološku i zdravstvenu skrb i pažnju. Povezana je sa članovima šire obitelji, školom, zajednicom i radnim mjestom. Uključenošću u te izvanobiteljske organizacije preko obitelji, dijete stječe vrijednosti, radne navike, shvaća važnost učenja i rada, te životnog smisla. Njezini članovi prema potrebi preuzimaju različite uloge i mogu se prilagoditi podređenosti, nadređenosti ili ravnopravnosti tih uloga. Roditelji/skrbnik imaju autoritet, postavljaju pravila koja se temelje na razumnim načelima, te zahtijevaju i nadziru njihovo poštovanje. Međusobno se dogovaraju o pravilima i posljedicama koje slijede ukoliko ih prekrše.

Obrazovanje članova jedna je od bitnih zajedničkih vrijednosti. Za vrijeme stresa, obiteljske krize ili značajne promjene roditelji pružaju djeci razumijevanje, potporu i pomoć. Roditelji su djeci uzor u sočavanju sa stresom, traženju rješenja, optimističnom stavu i povjerenju u budućnost.

U zdravoj i poticajnoj obitelji djeca u ranom djetinjstvu i predškolskoj dobi dobivaju osjećaj sigurnosti, a okolina djetetu pruža znanje, vještine i navike koje osiguravaju zdravlje. U adoslescenciji roditelji i obitelj i dalje emocionalno podupiru dijete, te su

zainteresirani za njegov rad i uspjeh u školi. Obitelj i dalje postavlja strukturu, organizaciju, jasne granice i pravila ponašanja, iako se u adolescenciji granice šire s većom zrelošću i kompetencijama adolescenata, a nadzor proizlazi iz dobre komunikacije. Brojni su primjeri koji pokazuju da se očekuje od adolescenata da sudjeluju u podjeli obiteljskih dužnosti, te da djelomično preuzmu brigu za dobrobit obitelji (Čudina-Obradović, Obradović, 2006).

Iz navedenog se može zaključiti da djeca koja odrastaju u zdravoj obitelji, dobivaju ljubav, potporu, razumijevanje. Roditelji sa svojom djecom razgovaraju uz otvoreno pokazivanje emocija, a pravila ponašanja i granice su jasno postavljena. Djeca iz takvih obitelji razvit će se u zdrave i cjelovite osobe.

2.5. Disfunkcionalne obitelji

Pojednostavljeno rečeno, muž i žena su graditelji obitelji. Disfunkcionalne obitelji stvaraju disfunkcionalni brakovi. U takvim brakovima, muž i žena nemaju osjećaj vlastite potpunosti i vrijednosti, pa stoga ne mogu prihvaćati ni jedno drugo. Djeca rođena u takvom ozračju ne dobivaju ono što im je potrebno za zdrav razvoj. Na takav način, djeca ne mogu naučiti voljeti sebe, niti uklopiti se u društvo. Ukoliko se u takvim obiteljima pojavi i fizičko, seksualno i emocionalno iskorištavanje, riječ je o ozbiljnom oštećenju koje onemogućava potpunu funkcionalnost. Svi roditeljski loši postupci, zlostavljanja i iskorištavanja potječu od njihove potrebe za potpunom. Roditelji imaju potrebu za potpunom zato što nikad nisu zadovoljili vlastite potrebe, budući da ni njihovi roditelji nisu bili uz njih pružajući im potrebnu toplinu, ljubav i razumijevanje. Kao posljedica disfunkcionalnih odnosa u obitelji, djeca mogu formirati nezadovoljavajuće odnose s drugima kada odrastu.

Disfunkcionalne obitelji su one obitelji koje propadaju jer se nisu u mogućnosti djelotvorno suočavati sa životnim problemima. Češće su suočene s različitim oblicima nasilja u obitelji, bračni odnosi su napeti i bez povjerenja, a djeca koja odrastaju u takvim obiteljima su bez roditeljskog nadzora i s nedostatnim osjećajem emocionalne stabilnosti na kojoj bi temeljila svoje buduće i bračne obiteljske odnose. Frustracije i bijes koje se s vremenom povećavaju u tim obiteljima

ne uništavaju samo obitelj već i cijelu zajednicu (Karpowitz, 2001, prema Ljubetić, 2007).

Čudina-Obradović, Obradović (2006) ističu kako je rizična obitelj ona koja svojim oblikom, strukturom ili unutarnjim odnosima može nepovoljno djelovati na ukupan razvoj djeteta ili na neku razinu tog razvoja. Osim toga, rizičnoj obitelji se smatra ona koja međusobnim odnosima članova i odnosom prema djeci proizvodi emocionalno ozračje koje će nepovoljno utjecati na razvoj djece, na njihovo fiziološko funkcioniranje, te tjelesni i emocionalni razvoj. Takva obitelj, spriječiti će zdrav razvoj u djetinjstvu, a kasnije će utjecati i na nezdrave oblike razvoja u adolescenciji i odrasloj dobi.

Nikolić (2008) ističe kako normalna obitelj tijekom svog životnog ciklusa funkcionira u četiri osnovna područja, a to su: osobno, bračno, roditeljsko i socioekonomsko funkcioniranje. Obitelj koja ne funkcionira u jednom ili svim navedenim područjima je disfunkcionalna obitelj.

Postojanje sukoba i agresije je osnovna karakteristika rizične obitelji. Odnosi među njezinim članovima, te među djecom i roditeljima su hladni, zapuštajući i zanemarujući. U takvim obiteljima nalazimo razne obiteljske prilike: razdražljivi roditelji i njihove svađe, tjelesno nasilje među roditeljima, različiti oblici omalovažavanja, manipuliranja i kočenja razvoja djece, manjak roditeljske brige i nadzora, tjelesna ili emocionalna nedostupnost roditelja, manjak povezanosti, topline i potpore unutar obitelji, te dječji osjećaj otuđenosti ili odbačenosti (Čudina-Obradović, Obradović, 2006).

Osobine disfunkcionalnih obitelji koje značajno utječu na razvoj djece su: očekivanja od djece koja nisu u skladu s dječjom dobi i mogućnostima, rješavanje roditeljskih konflikata „preko“ djeteta i prisiljavanje djeteta da „stane na stranu“ jednog od roditelja, dnevni život ispunjen nizom obiteljskih „tajni“, vrlo ograničeno pokazivanje emocija ljubavi, te nejasna međusobna komunikacija, što za posljedicu može imati osjećaj nesigurnosti, srama, krivnje, straha, nedostatak samopoštovanja i samopouzdanja, smanjenu socijalnu kompetenciju, slabe školske ocjene i loša postignuća (Ljubetić, 2007).

Mogućih razloga za nezdravo funkcioniranje obitelji je relativno mnogo, od onih vezanih za roditelje i/ili djecu do onih koje je moguće nazvati vanjskim utjecajima (rat, migracije, ugrožena egzistencija i sl.). Isto tako, pojedinci vrlo često vjeruju kako mogu imati sve – karijeru, stjecati bogatstvo, podizati djecu, biti uključeni u život zajednice, imati znatnu količinu slobodnog vremena i u svemu tome biti uspješni. No, nameće se pitanje količine slobodnog vremena koje roditelju preostaje, a u uskoj je vezi s djelotvornim funkcioniranjem obitelji (Karpowitz, 2001, prema Ljubetić, 2007). Westhaimer i Yagoda (2002) ističu da 90% očeva i 92% majki obitelj smatraju najvažnijom institucijom društva, a unatoč tome istraživanja pokazuju kako zaposleni očevi i majke provode vrlo malo vremena u svakodnevnom razgovoru sa svojom djecom.

Osim navedenih, niz drugih uvjerenja onemogućavaju i ugrožavaju zdravo obiteljsko funkcioniranje, no njih u svakodnevnom životu vrlo često nismo ni svjesni. Svakodnevna stvarnost prepuna je nizom izazova i kriza s kojima je obitelj suočena, a upravo o njoj ovisi kako će se s njima suočiti (Ljubetić, 2007).

3. RAZMAŽENA GENERACIJA – MITOVI I ZABLUDE

Kada bismo pokušali dati sliku razmaženog djeteta, prva asocijacija je pomisao na djecu koja su previše izbirljiva i bez inicijative. Jedan od najsigurnijih znakova razmaženog djeteta su česti izljevi bijesa i ljutnje. Također, vrlo često može se čuti kako današnja djeca, loše se ponašaju, prkose autoritetu, ne pokazuju poštovanje prema starijima, suprotavljaju se svojim roditeljima, te tiraniziraju svoje učitelje. Osim toga, razdražljivi su ako ih se na bilo koji način ograničava.

Sigman (2010) ističe kako postoje mnogi pokušaji definiranja razmaženog djeteta, a jedan od je... „Ja zaslužujem sve što poželim“, dijete s manjkom empatije, kao i dijete koje je više zainteresirano za sebe nego za druge. Takva djeca su uvjereni da imaju prava na sve, te sve veća očekivanja da im se bez odgode udovoljava. Moglo bi se reći da je ovakvo ponašanje rezultat življenja u eri modernih

tehnologija, kao i velikih promjena u roditeljstvu, društvenim vrijednostima i zakonodavstvu.

Prema Shaw, Wood (2009) razmaženo dijete je ono dijete koje često ne može izraziti zadovoljstvo onim što imaju. Odnosi između roditelja i djece postaju poremećeni kad se pokloni pretvore u podmićivanje ili ucjene kako bi se djeca ponašala na željeni način. Dijete koje je naučilo da je inat najprikladniji način da dobije ono što želi ustvari prihvaća te objekte kao zamjenu za stvarnu ljubav. Unatoč tome, takvo dijete se osjeća usamljenim i napuštenim.

Sigman (2010) ističe kako je razmaženost često rezultat deprivacije, osobito manjka roditeljske pažnje, a roditelji koji su manje angažirani često koriste materijalizam kako bi njime prikrili svoj roditeljski neuspjeh. Puno je lakše pokazati materijalna dobra nego provoditi vrijeme s djetetom, pružajući mu ljubav i pažnju. Tako npr. roditelji obasipaju djecu materijalnim predmetima poput mobilnih telefona, pokušavajući im na taj način nadoknaditi svoju odsutnost iz obitelji. Također, djeci se kupuje previše igračaka. Takva djeca često ih mjenjaju i ne mogu se na dulje vrijeme vezati za samo jednu ili dvije. To također znači da djeca ne unose maštu u svoju igru i teško iz toga nešto nauče.

Važno je istaknuti kako roditelji ne bi smjeli popuštati djeci samo zato što se boje da bi dijete moglo napraviti javni ispad. Popuštanje u trenutku kad se roditelj osjeća slabo ili umorno škodljivo je za dijete. Roditelji koji svojoj djeci neprestano ugađaju, ne poostavljaju granice, ne govore „ne“, zapravo štete djetetu jer ono nikada neće naučiti da i drugi ljudi imaju svoje živote, osjećaje i potrebe. Roditeljima kad prijeđe u naviku da smiruju i udovoljavaju djetetu, razvijaju potrebu da mu se sve udovoljava i da ga se smiruje. Na taj način, roditelji koji su bili popustljivi postaju još više popustljiviji. Takva djeca teško će razviti osjećaj empatije i sposobnost da se uklape u različite situacije i odnose.

Ispadi u javnosti osobito su neugodni jer su javni. Karp (2007) ističe kako planiranje znatno pomaže spriječiti ispade u trgovačkim centrima. Izlaske u javnost dobro je planirati prema vremenu spavanja i obroka. Trebali bi biti kratki i organizirani. Sa sobom je korisno ponjeti poneki zalogaj ili malu nagradu poput naljepnice ili

posebne igračke koju će roditelj koristiti samo u takvim situacijama, kako bi svojem djetetu olakšali čekanje. No međutim, ako se dogodi ispad, pred roditeljem su tri mogućnosti. Roditelj može ignorirati dijete, što je prilično teško jer se javni ispadi u pravilu pogoršavaju. Djetetu se može ponuditi obilaznica, kompromis ili odvratanje pozornosti. Također, roditelj može brojati do tri, udaljiti dijete i izvesti time-out u automobilu, tako što će ga staviti u automobil, malo otvoriti prozore, zaključati vrata i pričekati vani, te djetetu okrenuti leđa. Ako se za nekoliko minuta smiri, roditelj treba uzeti dijete, dati mu malu nagradu i brzo završiti kupnju ili se vratiti kući.

Juul (2018) ističe kako u suvremenim obiteljima susrećemo roditelje koji se toliko boje da ne naštete i ne povrijede svoju djecu. Mnogi roditelji više ne razlikuju želje od potreba. Ti roditelji djeci daju sve što zažele, ali ono što im doista treba kao što je ljubav, blizina, podrška i razumijevanje, djeca ne dobivaju. Sigman (2010) naglašava kako djeca zbog toga pate na mnoge načine. Trenutno je prisutna najveća stopa depresije u djece, pretilosti, maloljetničkih trudnoća, alkoholizma, nasilnog i društveno neprihvatljivog ponašanja, kao i vršnjačkih ubojstava.

Shaw i Wood (2009) naglašavaju kako bi u spašavanju današnje generacije čije je emocionalno, psihološko i moralno stanje doseglo nisku razinu, roditelji trebali promijeniti svoje ponašanje kako bi se i stanje njihove djece popravilo. Sigman (2010) također ističe kako bi u sprječavanju razmaženosti djece bilo korisno da roditelji, skrbnici, učitelji, bake i djedovi razmotre različite aspekte djetetova života i razmisle ima li dijete u nekim stvarima preveliku mogućnost izbora. Bez obzira na to radi li se o hrani, aktivnostima, igračkama ili odjeći trebali bi ograničiti dječje izbore i njihov osjećaj da im sve pripada, te duboko udahnuti i jednostavno reći „ne“, a onda se toga i držati.

Iako razmažena djeca nisu nova pojava, ali je broj takve djece u posljednjih dvadesetak godina mnogo veći nego prije. Većina stručnjaka smatra da su glavni uzrok te pojave roditelji, koji zbog brzog načina života kakav diktira današnje vrijeme dopuštaju svojoj djeci sve da bi se iskupili za to što malo vremena provode s njima.

3.1. Roditelji koje je lako pobijediti

Baveći se roditeljstvom Sigman (2010) ističe kako u današnje vrijeme proces socijalizacije djece i mladih nailazi na velike probleme. Sve češće u brojnim suvremenim obiteljima nailazimo na manjak autoriteta što ga roditelji daju svojoj djeci, kao i sve veći nedostatak autoriteta kod odraslih osoba koje bi trebale socijalizirati djecu. Najčešća i najteža pogreška u odgoju djece jest popustljiv odgoj. Općenito, pojam razmaženosti odnosi se na popustljivost, preveliku brigu te ispunjenje svake djetetove želje, odnosno prohtjeva.

Način na koji roditelji odgajaju svoju djecu ima dalekosežne posljedice. U medijima se naglašava da djeca iz obitelji nižeg socioekonomskog statusa pridružuju se skupinama asocijalnih ponašanja, dok djeca iz obitelji višeg socioekonomskog statusa uzimaju različita sredstva poput antidepressiva i neumjereno su sklona različitim užicima.

Današnje generacije roditelja suočavaju se s teškoćama pri postavljanju granica i ograničenja djeci. Također, nesvjesno se odlučuju da je puno važnije biti prijatelj svojoj djeci nego roditelj. No međutim, prijatelji su ravnopravni, oni slobodno govore jedni drugima što misle i osjećaju, za razliku od roditelja koji vodi, othranjuje, štiti i postavlja granice. Biti prijatelj djetetu jedan je od način izbjegavanja sukoba i odgovornosti koja je dio roditeljstva. Nemogućnost razlikovanja autoriteta i autoritarnosti ili nadređenog i najboljeg prijatelja dovela je do toga da je roditeljska uloga postala nejasna.

Može se zaključiti, da je roditeljeva uloga u životu djece biti roditelj, a ne prijatelj, u kojem roditelj jasno daje do znanja tko je odgovoran. Kako bi stvorili zdrav odnos sa svojim djetetom, roditelji moraju biti osobe pune ljubavi i autoriteta koji provode kontrolu. Takvo ponašanje, djetetu omogućuje sigurnu bazu za istraživanje svijeta i njegov cjeloviti razvoj.

Prema Shaw i Wood (2009) suvremeni roditelji pretjerano su popustljivi, te dopuštaju djetetu da ispitivanje granice ode nedopustivo predaleko. U suštini ovog problema je da roditelji znaju da trebaju postaviti granice u odgoju, ali ne znaju kako

ih izreći i kako postići da ih djeca shvate ozbiljno a da ih pritom ne povrijede, kao što ne znaju što učiniti ako djeca ne poštuju zadane granice.

Sigman (2010) razmatra posljedice koje su proizašle iz odustajanja današnjih roditelja i odgajatelja od postavljanja jasnih granica i autoriteta koji su nužni za oblikovanje zdrave osobnosti djeteta. Naglašava djetetovu potrebu za roditeljskim figurama oba spola te smatra kako je važno njegovati upravo različitosti i posebnosti koje nudi svaka od njih.

Kako djecu možemo pripremiti da budu otpornija na životne izazove i zašto danas vlada epidemija popustljivog odgoja, objasnili su Robert Shaw i Stephanie Woodu svojoj knjizi istoga naslova u kojoj navode primjer jednog para iz Chicaga koji je došao u posjet svojoj kćeri, zetu i unucima u Boston. Djed je organizirao izlet i razgledavanje grada za čitavu obitelj. Svi odrasli članovi su se složili da će ići vlakom, osim njihove četverogodišnje unuke koja je umjesto da idu vlakom željela ići automobilom. Djed se na to naljutio, zato što su zbog toga skupinu morali podijeliti u dva automobila. Umjesto da djevojčici kaže da je njihov plan bio da idu s vlakom i da od toga ne namjeravaju odustati, majka je inzistirala na tome da popuste djevojčici i promijene plan. Zapravo je četverogodišnjem djetetu dala veću moć i važnost nego što je dala djedu. Zbog toga su se oštro sukobili. Da bi se ovakvi i slični primjeri smanjili, smatramo da je iznimno bitna iskrena komunikacija članova obitelji, temeljena na međusobnom poštovanju i razumijevanju. Da bi se u tome što više uspjelo, dijete treba učiti da uvažava mišljenja i potrebe najstarijih članova obitelji.

U svakodnevnoj bliskosti produbljuje se i komunikacija između roditelja i djeteta, a ona je temeljna za razvoj zdrave privrženosti i povjerenja prema ostalim ljudskim bićima. Ako se dijete osjeća sigurno i voljeno u svojoj okolini, spremno je za izazove i istraživanje. Doživljava li ga se od početka kao punopravnog i ravnopravnog člana obitelji čije se želje i potrebe prihvaćaju s istinskim poštovanjem, razvit će se u osobu punu samopoštovanja koja je u stanju samostalno i odgovorno prebroditi životne zadaće, istodobno pridonoseći zajednici u kojoj živi.

Juul (2018) ističe kako su nekada roditelji otvoreno posezali za moći i nisu se sustezali biti strogi i direktivni. Današnji roditelji cijelo vrijeme pokušavaju biti

ljubazni i razumni. Manjak vremena zbog užurbanog načina života, razvodi i druge situacije, brojne su roditelje naveli da nesvjesno rade kompenzacije u odgoju. Kako bi ublažili svoj osjećaj krivnje, roditelji su sve tolerantniji prema neprihvatljivom ponašanju svoje djece, te im sve više ugađaju. Većina roditelja okupirana je pitanjem kako djecu naučiti granicama i poštovanju, te se često ističe kako je najvažnije da roditelji trebaju poštovati dijete i njegove granice, a dijalog je uvijek najdjelotvornije rješenje.

Roditeljska dužnost je pokušati odgojiti djecu tako da se osjećaju sposobna i samostalna za život. U većini društava loše roditeljstvo, koje je uzrok djetetova lošeg ponašanja prozvano je i kod takvih roditelja izaziva nesigurnost. Međutim, u procesu socijalizacije djece nemaju samo roditelji ključnu ulogu. Djedovi i bake, kao i druge odrasle osobe trebaju zajedničkim snagama pokušati utjecati na probleme, redefinirati uloge i graditi jedinstveni pristup u odgoju djece kako bi se ljepše ponašala i bila sretnija, te se oslobodila pripadanja razmaženoj generaciji (Sigman, 2010).

3.2. Uloga medija u obitelji

Brojni roditelji i profesionalci protivnici su čestog korištenja televizije i računala u svakodnevici djeteta, te govore o negativnim posljedicama koje mediji mogu imati na obiteljski život i sklad.

Roditelji pribjegavaju upotrebi različitih medija zato što se oni nisu spremni prilagoditi roditeljstvu na način koji je najbolji za njihovu djecu, te zato traže izgovor za odabir lakšeg puta. Primjerice, elektroničke igračke, roditeljima postanu lak način za izbjegavanje kontakta s djetetom, osobito kad su preumorni da se bave njime.

Slika 1: Djeca i igrice

Juul (2018) ističe kako većini današnje djece u slobodno vrijeme kad bi se trebala igrati i biti kreativna, roditelji nude mnoge vanjske poticaje, te djeca tako provode popodneva i vikende uz televiziju, računala ili druge medije. Na taj način, djeca su izložena pretjeranoj stimulaciji koju im nude zabavni programi, te nemaju dovoljno prilike iskazati svoju kreativnost. Posljedica svega toga je nepotreban stres koji uzrokuje psihosomatske probleme. Kao što je u prethodnom tekstu navedeno, u današnje vrijeme, djeca u sve ranijoj dobi počinju gledati televiziju. Sigman (2007) ističe kako je u Velikoj Britaniji ili SAD-u prosječni šestogodišnjak tijekom života, televiziju gledao duže od jedne godine. Od jedanaeste do petnaeste godine britanska djeca ispred ekrana dnevno provode 55% vremena što je sedam sati dnevno.

Obiteljska zaklada Henryja J. Kaisera koja nadzire medije masovnog komuniciranja, otkrila je kako djeca u dobi od 2 do 7 godina u 81 posto slučajeva gledaju televiziju bez svojih roditelja, a taj se postotak kod djece iznad 8 godina povećava na 95 posto. Također 54 posto roditelja izjavilo je da koriste sadržaje programa prikladne za djecu, no još uvijek polovica djece gleda ono što poželi (Shaw, Wood 2009).

Kuterovac Jagodić (2016) u knjizi s naslovom - Preporuke za zaštitu djece i sigurno korištenje elektroničkih medija naglašavaju važnost roditeljskog nadzora nad korištenjem medijskih sadržaja kod djece. Roditelji nikako ne trebaju dopustiti svakodnevno dugo gledanje televizije ili igranje videoigara. Općenito rečeno, djeca predškolske dobi mogu gledati televiziju oko jedan sat dnevno, a djeca starija od sedam godina oko dva sata dnevno, te bi se toga roditelji trebali pridržavati.

Slika 2: Djeca i televizija

Ray i Yat (2010) ističu kako djeca gledajući televiziju znatno manje vremena provode s prijateljima. To znači da gledanje televizije uzrokuje slabije odnose, društvenu izolaciju i antisocijalno ponašanje, a tjera djecu da provode više vremena gledajući televiziju. U svojim istraživanjima, obiteljska zaklada Kaiser otkrila je da djeca u dobi od 8 do 18 godina koji koriste medije više od 10 i pol sati na dan pokazuju niži stupanj zadovoljstva. Takva djeca će reći da se ne slažu s roditeljima, nemaju mnogo prijatelja, nisu sretna u školi, te da često upadaju u nepravilnosti. Također će reći da im je često dosadno, te da su tužna ili nesretna (Shaw, Wood, 2009). Važno je istaknuti kako bi roditelji svojoj djeci trebali pokazati da zadovoljstvo mogu pronaći u druženju s drugim ljudima, prijateljima, vršnjacima, kolegama... Roditelji ne bi smjeli dopustiti da mediji kontroliraju djetetov život. Mediji koji se koriste u razumnoj mjeri mogu dijete obrazovati, ali i štetiti ako se koriste u prevelikim dozama.

Sigman (2010) naglašava kako je televizija izravno povezana sa zdravstvenim poteškoćama. Velik broj istraživanja pokazuje da pretjerano gledanje televizije i igranje videoigara pogoduje povećanju tjelesne težine i pretilosti. Budući da su roditelji prezauzeti da bi djeci prenijeli znanja, djeca pasivno i bez nadzora provode vrijeme ispred televizora i računala smirujući se nezdravo hranom (Shaw, Wood, 2009). Važno bi bilo da roditelji svojoj djeci redovito osvještavaju kulturu zdrave prehrane, te što češće zajedno sudjeluju u različitim tjelesnim aktivnostima kako bi kod djece razvili zdrav način života.

Istraživanja su također pokazala da postoji povezanost problema sa spavanjem i pretjeranog korištenja medija. Shaw, Wood (2009) ističu kako je tim pedijatar, predvođen doktoricom medicine Judith A. Owens sa Sveučilišta Brown, anketirao 495 roditelja djece od vrtičkog uzrasta do četvrtog razreda o problemima sa spavanjem. Doznali su da je sve dulje gledanje televizije tijekom dana, osobito prije odlaska na spavanje, povezano s opiranjem odlaska u krevet, povećanjem nivoa prije spavanja i kraćim trajanjem spavanja. Većina studija pokazuje da je taj utjecaj negativan, te da previše vremena provedenog u gledanju televizije utječe na razvoj dječjeg mozga na način da mijenja moždanu strukturu. Što dijete više vremena provodi ispred televizijskog ekrana, promjene na mozgu su složenije.

Iz navedenih činjenica može se zaključiti da su roditelji ti koji bi trebali pažljivo odabrati što će i koliko djeca gledati. Roditelj dok zajedno s djetetom gleda neku emisiju trebao bi obratiti pozornost na to kako se dijete osjeća dok ju gleda. Ako smatra da dijete emisiju ne shvaća ili da je puna nesklada, roditelj ju treba ugasiti i porazgovarati s djetetom o onom što su gledali. Također, korisno bi bilo da roditelj odabere posebne emisije i gledanje pretvori u obiteljski događaj, kao da su npr. zajedno otišli u kino. Mogli bi voditi zanimljivu raspravu o sadržaju, slikama, priči i ponašanju likova. Stoga bi roditelj trebao postaviti i razumna pravila u vezi korištenja medija, nakon što djeca obave svoje dnevne obveze, domaće zadaće i kućanske zadatke, a ne neposredno prije odlaska na spavanje.

3.3. Odgovorno roditeljstvo

Danas se u literaturi uz autoritet roditelja često koristi pojam ili termin odgovorno roditeljstvo. Sigman (2010) naglašava kako je roditeljeva fizička prisutnost vrlo važna, ako želi imati utjecaj nad djetetom, provoditi autoritet i utvrditi ograničenja. U odgoju djece, osobito je važan dijalog s majkom, ljubav i privrženost. Očevi su također nezamjenjivi i njihov značaj kao autoriteta od presudne je važnosti. Čudina-Obradović, Obradović (2006) ističu kako se dijete tijekom prve godine života vezuje za skrbnika i s njim ostvaruje ljubav iz koje dobiva osjećaj povjerenja i sigurnosti. Dijete od svojih roditelja uči izražavati emocije, a poslije ih i kontrolirati.

Također, ponašanje roditelja utječe i na razvoj empatije i socijalnog ponašanja kod djece. Odgoj u obitelji priprema dijete za buduće odnose s vršnjacima i okolinom. Roditelji trebaju odgojiti djecu da budu sposobna za život. Odgovorni su podizati djecu kako bi zadovoljili sebe, ali i kako bi drugi bili njome zadovoljeni.

Juul (2018) ističe kako je osobni autoritet najvažniji aspekt vodstva odraslih. Osobni autoritet temelji se na osjećaju vlastite vrijednosti, samopoštovanju, samopouzdanju, te ozbiljnom shvaćanju vlastitih vrijednosti i granica. Osobna odgovornost proizlazi iz spoznaje da je svatko odgovoran za svoje postupke i odluke, pa tako i odluku da želi živjeti sa svojom obitelji, te da će se brinuti za nju i odgojiti svoju djecu. Dakle, uvijek kada se želi provoditi vodstvo koje se temelji na ravnopravnom dostojanstvu svih članova obitelji, tada se moramo pobrinuti za približnu ravnotežu individualnih potreba njenih članova i potreba obiteljske zajednice.

Djetetova dobrobit, razvoj i kvaliteta života uvijek su uvjetovani upravo cjelokupnim događajima u obitelji. Djeca će puno naučiti i znati o sebi, ako se roditelji u njihovom djetinjstvu zanimaju za njihove misli i osjećaje. Također, djetetov emocionalni i kognitivni odnos prema tomu tko su ovisi o njihovim roditeljima, njihovim vrijednostima i shvaćanju tih vrijednosti, kao i o njihovim roditeljskim ciljevima.

Prema Shaw, Wood (2009) djeca trebaju nadzor i čvrsto moralno središte, odnosno osobu koja će im pomoći da donesu ispravne odluke, pronađu prijatelje i da s empatijom prihvaćaju druge osobe. Pojednostavljeno rečeno, djeca trebaju nekoga tko će im odrediti kada će pisati zadaću, gledati televiziju, što trebaju jesti, kada i koliko se igrati. Ukoliko to ne znaju, djeca će misliti da je život pun pregovaranja s neodlučnim ljudima.

Robert Shaw, Stephanie Wood (2009) u knjizi s naslovom: Epidemija popustljivog odgoja - zašto su djeca nevesela, nezadovoljna, sebična te kako im pomoći, iznose zanimljive primjere, evo nekih.

Ponajprije, kako bi djetetu u prvim godinama njegova života kad se ne ponaša onako kako bi roditelji željeli, bilo dobro reći „Molim te nemoj to raditi“ ili samo reći „Ne“ i objasniti mu kako se treba ponašati. Primjerice, uvijek kada četvrogodišnjak prije spavanja skine odjeću sa sebe i baci je na pod, roditelj mu treba objasniti da ljudi ne

bacaju odjeću na pod, već je stave u košaru za prljavo rublje. Roditelj ne smije odustajati, dok ga dijete ne poslušati. Ako treba, roditelj neka ostane uz dijete dok ono to ne uradi. Sljedeće večeri, roditelj treba provjeriti je li dijete bacilo odjeću u koš kao što je roditelj to zahtijevao, ako je, treba ga pohvaliti. No međutim, ako dijete nije poslušalo i ponovno je bacilo odjeću na pod, roditelj ga treba upitati zašto nije stavio odjeću u košaru za prljavo rublje, ako su se tako dogovorili. Zatim roditelj ponovno treba stati iznad njega i čekati dok to ne napravi... Iz navedenog primjera moguće je zaključiti da se na taj način djeca motiviraju da razmišljaju unutar zadanih okvira. U situacijama, kada roditelj daje upute, mora biti transparentan, ali i suosjećajan.

Najvažniji zadatak svakog roditelja pružiti djetetu ljubav, hranu i dom, ali i granice. One će pomoći djetetu da razlikuje ispravno od pogrešnog, da prepozna opasnost itd. Dijete će se možda opirati ograničenjima koje mu je roditelj postavio, ali će zbog njih dugoročno gledano biti sretniji. Djeca koja nemaju ograničenja, osjećaju se nesigurno, upozorava Karp (2007).

Svaki roditeljski postupak ostavlja djeci određenu poruku. Način na koji roditelji komuniciraju s njima može imati veliki utjecaj na njih. Prateći roditeljske riječi i djela, oni uče o svijetu od svog rođenja. To oblikuje njihove misli, riječi i djela.

Shaw, Wood (2009) ističu važne korake koje roditelji moraju poduzeti da bi svoju djecu naučili da žive punim životom, a to su:

- Postavljanje ograničenja- svakom djetetu treba model prikladnog ponašanja kako bi se uklopilo u društvo. Roditelji moraju upoznati sami sebe i eksperimentirati kako bi pronašli granice koje funkcioniraju. Važno je da ne čine ono što im ne izgleda ispravno, kao ni da djeci dopuštaju da to rade. Svojoj djeci trebaju stvoriti stabilno okruženje ispunjeno pravilima i ustanoviti njihov položaj u odnosu na roditeljev.
- Održavanje discipline- to je nešto što djeci treba da bi se razvili u psihološki zdrava i sretna bića. Ona im pomaže da nauče kako se uklopiti i prilagoditi stvarima koje od njih život zahtijeva tako što razvijaju sposobnost razumijevanja tuđih stavova i potreban osjećaj odgovornosti.

- Poučavanje djeteta samokontroli- ako dijete dobiva sve što poželi čim počne pokazivati srdžbu, ono neće razviti emocionalne resurse koji će mu pomoći da savlada frustraciju i dosadu.
- Naučiti ih poštovanju prema drugim ljudima- ako djeca ne poštuju svoje roditelje, neće poštovati ni svoje nastavnike, te će na taj način ugroziti sposobnost učenja. Ako nemaju poštovanja prema svojim vršnjacima, neće biti društveno kompetentna i pribjegavat će nasilju da bi postigli ono što žele.
- Usaditi im moralne vrijednosti- većina današnje djece nisu sposobna usvojiti razliku između dobra i zla, zbog toga ne poštuju pravila i ne razumiju posljedice nemoralnog ponašanja. Roditelji trebaju djeci svakodnevno pokazivati vrijednosti koje bi prema njihovom mišljenju djeca trebala posjedovati.
- Poticati zdrav stupanj odvajanja- usađivanje moralnih vrijednosti počinje u dojenačkoj dobi i nastavlja se kroz cijelo djetinjstvo. Dijete mora naučiti da su pravila dio života i da inzistiranje na njima ne znači da se prema njemu ne postupa pravedno i da mu se uskraćuje ljubav.

Slijedom svega navedenog, opravdano je zaključiti da djeca ne trebaju savršene roditelje. Oni trebaju roditelje koji ih neće povrijediti i koji će im biti posvećeni na najbolji mogući način. Pri tome, postavljanje granica daje im osjećaj sigurnosti i poštovanja.

Karp (2007) ističe kako je dobro ponašanje kod djece važno poticati poštovanjem i nagradama. Poštovanje je vrlo važno za dobar odnos s djetetom. Roditelj na razne načine može iskazati poštovanje prema djetetu tako što ga primjerice gleda u oči, smiješi mu se, sluša ga sa zanimanjem i bez prekidanja. Također, roditelj može ponuditi nekoliko mogućnosti kako bi dijete moglo odabrati. Spomenuti autor naglašava da je samopouzdanje djeteta važno poticati velikodušnom pozornosti i toplim riječima kojima roditelj opisuje djetetove aktivnosti.

Nagrade i kazne, odnosno posljedice neprihvatljivog ponašanja alati su pomoću kojih roditelji tijekom odgoja djeci nastoje usaditi društveno prihvatljive obrasce ponašanja, kao i određene navike. Pri tome odgoj i odnos prema djeci mora biti pun ljubavi, sigurnosti i podrške kako se one ne bi shvatile kao pojednostavljeno

uvjetovanje ili ucjenjivanje, ali i kako bi dijete moglo prihvatiti i razumjeti određenu posljedicu, odnosno nagradu. Također, djetetu je važno objasniti i jasno reći što nagrađujemo, odnosno zbog čega je dobilo kaznu i osjetilo određenu posljedicu kako bi samo moglo razvijati svoja stajališta kasnije tijekom razvoja. Roditelj ne bi trebao strahovati pribjeći kazni odnosno discipliniranju koje je potrebno u slučaju djetetova neposluha. Najdjelotvornije metode su ignoriranje, ne obraćanje pozornosti na dijete, smanjivanjem povlastica ili oduzimanjem onoga što dijete uporno želi.

Shaw, Wood (2009) naglašavaju kako podizanje djece treba biti uloga koja pruža užitak i ispunjenje, a korist koju od toga roditelj dobiva je neizmjerena. Ako život s djetetom prestane biti zabavan i ugodan, onda nešto nije u redu s načinom na koji funkcionira obitelj. Roditelji su odgovorni za ponašanje svoje djece, te trebaju kreirati sretno i toplo okruženje u kojem će njihovo dijete živjeti i razvijati svoje potencijale.

4. OBITELJI I DJECA U RIZIKU

Rosić, Zloković (2002) ističu kako se terminom rizične obitelji sve češće nazivaju one koje su izložene svakodnevnom stresu i ozbiljnijim zdravstvenim problemima. Nezaposlenost, neriješeni osnovni stambeni uvjeti, egzistencijalni problemi, bolest u obitelji, ovisnosti, nasilje, zlostavljenje i zanemarivanje djece, razvod roditelja utječu na dinamiku života u obitelji, stvaraju stres i frustraciju, te ih čine rizičnom skupinom.

Brajša-Žganec, Lopižić, Penezić (2014) upozoravaju kako je sve veći broj ljudi u Europi, ali i u Hrvatskoj suočen s ekonomskom krizom koja je dovela do povećane nezaposlenosti i siromaštva. Upravo zbog toga, mnoge obitelji suočene su sa socijalnom nesigurnosti i financijskim poteškoćama što dovodi do povećanog stresa. Britvić (2010) ističe kako ostanak roditelja bez posla može izazvati različite reakcije: nesigurnost, tjeskobu, depresiju, agresivno ponašanje, te povlačenje iz obitelji. White i Rogers (2000, prema Čudina-Obradović, Obradović 2006) ističu kako su mnoga istraživanja pokazala da ekonomska moć obitelji utječe na razvojne

rezultate djece, zdravlje, školski uspjeh, obrazovni status, zaposlenost i ekonomsku uspješnost u odrasloj dobi.

Ovisnička ponašanja poput konzumiranja alkohola, droga i tableta, također se pokazuju uzrokom ozbiljnih deprivacija djeteta i opće disfunkcije obitelji. Roditelji koji konzumiraju veće količine alkohola ili upotrebljavaju droge pokazuju veliku sklonost zlostavljanju i zapuštanju djece. Rosić, Zloković (2002, prema Famularo 1986) naglašavaju kako i u nekim ranijim studijama, 52% djece koja su bila izložena zlostavljanju ili zapuštenju, roditelji su konzumenti alkohola. Iako mnogi odrasli vjeruju da nisu odgovorni za svoje postupke ako konzumiraju alkohol, rezultati ispitivanja pokazuju kako i ljudi koji konzumiraju alkohol i koji su nasilni prema djeci ili supružniku, zapravo vrlo dobro znaju što čine. Sakoman (2002) ističe kako uzimanje psihoaktivnih sredstava (alkohol, droge, duhan, psihoaktivni lijekovi) veliki broj ljudi koristi kako bi na najjednostavniji i najefiksniji način stvorili osjećaj ugone, ublažili, izbjegli ili prolazno uklonili neugode, poput psihičke napetosti, nesanice, bolova i depresije. Također, ističe kako mnoga djeca odmalena promatraju kako njihovi roditelji uživaju u društvu ispijajući alkoholna pića ili pijući kavu uz cigarete. Osim toga, prateći televiziju i druge medije, djeca dobivaju sliku kako je vrlo moderno i prihvatljivo nešto konzumirati kako bi se osjećali bolje.

Diminić-Lisica, Rončević-Gržeta (2010) ističu kako u slučaju ozbiljne bolesti jednog člana obitelji svaka obitelj reagira strahom. Brajša-Žganec, Lopižić, Penezić (2014, prema Black i Lobo, 2008) naglašavaju kako takva situacija zahtijeva promjenu do tada postavljenih obiteljskih pravila, uloga, funkcija, načina komuniciranja i načina suočavanja s problemima. Kronična bolest, prijetnja je različitim aspektima funkcioniranja oboljele osobe, ali i članova obitelji. U takvim slučajevima važan je pozitivan stav, duhovnost, jasna komunikacija, sklad među članovima obitelji, fleksibilnost, zajedničko provođenje vremena, te mreže podrške koja uključuje podršku članovima obitelji iz zajednice.

Kaslow (2001, prema Čudina-Obradović, Obradović 2006) upozorava kako je količina obiteljskog nasilja u svijetu porasla. Neki smatraju da je početkom 21. stoljeća došlo do epidemije obiteljskog nasilja zbog prenošenja frustracije oko siromaštva i nezapolenosti na najbliže članove obitelji. U tom smislu, Rosić, Zloković (2002) također upozoravaju kako je mnogo djece u svojim obiteljima

gotovo svakodnevno izloženo nasilju. Siromaštvo, nezaposlenost, bolesti, konflikti unutar obitelji neki su od glavnih uzroka grubom ponašanju roditelja. Neke obitelji sklone su konfliktima oko toga tko ima prava u postavljanju pravila odgoja djece. U pojašnjenju navednoga problema, spomenuti autori simbolički upozoravaju, kako muškarac kao „simbol snage i materijalne sigurnosti“ može biti nasilan prema svojoj supruzi i djeci jer je to dio njegova ranijeg stila života. Neki će biti nasilni uslijed konzumiranja alkohola ili drugih opijata, dok drugi unatoč ozbiljnim životnim problemima možda neće biti fizički nasilni, ali će manifestirati mnoga druga nepoželjna ponašanja.

Prema Čudina-Obradović, Obradović (2006) razvod je krajnji oblik bračne nestabilnosti i vanjska posljedica svih problema stresa i frustracija koje su partneri proživjeli. Razvod djeluje stresno na oba partnera, a osobito na napuštenog partnera. Nakon razvoda često se nastavlja sukob s bivšim partnerom oko djece i podjele materijalnih dobara, uobičajena je selidba, a smanjuju se i kvaliteta druženja sa zajedničkim prijateljima i rodbinom. Također se zbog razvoda smanjuje i životni standard, najčešće majke s kojom djeca ostaju živjeti, stoga mnoge samohrane majke moraju prekovremeno raditi, što umanjuje kvalitetu vremena koje provode s djecom.

Rosić, Zloković (2002) u identifikaciji rizičnih obitelji pronalaze određene poteškoće, evo nekih: nedostatak pouzdanih instrumenata, teškoće u identifikaciji pojedinih rizičnih oblika ponašanja, odbijanje suradnje roditelja, te prikrivanje neprimjerenih odnosa u obitelji skrivajući se iza maske o „zaštiti privatnosti“. Nadalje, rizične obitelji, posebice one sklone nasilju i maltretiranju djece često su teško dostupne, odbijaju bilo kakve posjete i obilaske susjeda, rođaka ili stručnjaka.

Smatramo da je važno istaknuti kako u slučaju roditeljskog stresa, roditeljima treba vrijeme, strpljenje, podrška, osjećaj da ih drugi razumiju i da im žele pomoći. To se može postići kroz različita savjetovanja. Također korisno je primijeniti i sve ono što inače pomaže u nošenju s psihološkim stresom, poput: izražavanja emocija, primjena opuštanja i relaksacije, prisjećanje na učinkovite načine nošenja sa stresom, te pronalaženje još nekih novih strategija. Veliku ulogu izlasku iz krizne situacije mogu imati i druge osobe koje su blisko povezane s obitelji poput prijatelja i članova

šire obitelji. Oslonac obitelji u krizi mogu dati često ih posjećujući, iskazujući im pažnju, brigu, suosjećanje, dajući im korisne savjete, pomoć i podršku.

4.1. Nasilje u obitelji

Život nas uči da u brojnim obiteljima dolazi do nasilja. Prema Ajduković, Pavleković (2004) nasilje u obitelji može se odrediti kao skup ponašanja čiji je cilj kontrola nad drugim osobama upotrebom sile, zastrašivanjem i manipuliranjem. Bojić (2011) ističe kako obiteljsko nasilje predstavlja povredu temeljnih ljudskih prava i sloboda, te podrazumijeva sve postupke koji žrtvi nanose tjelesnu, psihičku, spolnu ili ekonomsku patnju ili štetu, neovisno o tome događa li se između sadašnjih ili bivših bračnih partnera. Oblici obiteljskog nasilja mogu biti: tjelesno, emocionalno i spolno nasilje, te zanemarivanje.

Uzroci nasilja su različiti, od nevolja i neimaštine, do frustracija i nezrelosti ličnosti. Agresivna ponašanja koja potiču nasilje javljaju se kod nezrelih i impulzivnih ljudi, psihopatskih i traumatiziranih osoba, te ovisnika, kao i kod osoba koje su same trpjele nasilje. Agresivna su ponašanja i razna obrambena ponašanja kod ljudi koji su čvrsto uvjereni u neki svoj stav, te mogu rezultirati agresijom (Ferenčić – Čuk, 2007).

Krug, Mercy, Dahlberg i Zwi (2002, prema Čudina-Obradović, Obradović, 2006) ističu kako prema Izvješću Ujedinjenih naroda o nasilju i zdravlju u svijetu svakog dana u svijetu umire oko 4400 ljudi zbog posljedica nasilja ili samoubojstva. Osim toga, Svjetska zdravstvena organizacija (2002) upozorava kako svake godine zbog nasilja umre 1, 6 milijuna ljudi.

Asai i Olson (2001, prema Olson i deFrain, 2002, prema Čudina-Obradović, Obradović, 2006) proveli su istraživanje među 20 951 bračnih parova u SAD-u, te su ustanovili da u 61% brakova nema nasilja, da je u njih 18% nasilan samo muž, da su u 13% brakova nasilna oba partnera, a da je u 8% brakova nasilna samo žena. Iz navedenog proizlazi da su muževi češći nasilnici od žena.

Bojić (2011) ističe kako se kod obiteljskog nasilja koje najčešće pogađa žene vrlo često mogu čuti izjave poput: „Za svađu je potrebno dvoje“, „Sama si je kriva, ona ga je odabrala!“, „Nije na nama da se miješamo u obiteljske odnose.“ i sl.

Također, postoje brojni mitovi povezani s nasiljem u obitelji, pogotovo nasiljem nad ženom. Mit: Žrtva uzrokuje nasilje. Zlostavljana žena „je to tražila“.

Činjenica: Zlostavljač uzrokuje nasilje. On je odgovoran za svoje akcije.

S obzirom na ovaj mit postoji uvjerenje mnogih ljudi da sa zlostavljansom ženom sigurno nije nešto u redu (npr. neuredna, stalno prigovara i sl.), tj. da ona na neki način zaslužuje nasilje. Mnogi smatraju da se muškarci ponašaju brutalno zato što su izazvani od svoje partnerice. No međutim, nije presudno što žena čini, već je zlostavljač taj koji odabire nasilje kao svoj oblik ponašanja. Ustvari, većina pretučenih žena čini sve kako bi spriječile partnera da bude nasilan.

Mit: Zlostavljanje u obitelji se događa samo u nižim društvenim slojevima.

Činjenica: Nasilje u obitelji se zbiva u svim društvenim slojevima.

Iako se najveći udio prijavljenih slučajeva nasilja u obitelji odnosi na obitelji iz nižih društvenih slojeva, ono se zbiva u svim slojevima. U višim slojevima ima drugačije oblike i veću „tamnu“ brojku. Žene više ili srednje klase maju više mogućnosti da odgovarajuću pomoć i podršku dobiju od privatnih psihoterapeuta, pa se često i ne obraćaju policiji ili socijalnoj skrbi.

Slika 3: Nasilje nad ženom

Ajduković, Pavleković (2004) naglašavaju kako se nasilje očituje u različitim oblicima. Tjelesno: svi oblici tjelesnog zlostavljanja koji uključuju guranje,

šamaranje, čupanje, nanošenje povreda različitim predmetima, što može rezultirati lakim ili teškim tjelesnim ozljedama, pa i ubojstvom.

Psihičko: odnosi se na oblike zlostavljanja s ciljem zadobivanja moći i kontrole nad žrtvom. Obuhvaća različite zabrane, prijetnje, uvrede, ismijavanje, omalovažavanje, proglašavanje psihički bolesnom ili nestabilnom osobom, kontrolu kretanja i sl.

Seksualno: obuhvaća tjelesno i psihičko seksualno nasilje, a odnosi se na seksualno uznemiravanje, seksualnu zloupotrebu, nedobrovoljne seksualne radnje, silovanje.

Ekonomsko: uključuje uskraćivanje i oduzimanje financijskih sredstava, samovoljno raspolaganje zajedničkom imovinom, neplaćanje alimentacije, zabranu zapošljavanja.

Bojić (2011) ističe kako su posljedice obiteljskog nasilja brojne i dalekosežne. Osim što pogađaju žrtvu nasilja, odražavaju se i na cijelu obitelj, a time i na društvo. Psihološke posljedice su: stalno prisutan osjećaj tjeskobe i straha, nisko samopouzdanje, loša slika o sebi, osjećaj krivnje i srama, bezvoljnost, depresija, nesanica, problemi s pamćenjem i koncentracijom, promjene raspoloženja, te povećan rizik od suicida. Tjelesne posljedice su: lake tjelesne povrede, teške tjelesne povrede, tjelesni bolovi uzrokovani stresom, invaliditet, ovisnost o alkoholu ili lijekovima. Ekonomske posljedice su: siromaštvo, raspad obitelji, gubitak doma, te raspad socijalne mreže.

Čudina-Obradović, Obradović (2006) naglašavaju kako je osim međupartnerskog nasilja u obitelji, izrazito nasilje nad djeceom. Smatra se da ja najčešća vrsta nasilja nad djecom u svijetu, zanemarivanje. Ajduković, Pećnik (1994, prema White i sur., 1987) ističu da zanemarivanje uključuje nebrigu i propuštanje roditelja da zadovolji emocionalne i razvojne potrebe djeteta, uključujući potrebu za odgovarajućim smještajem, ishranom, odjećom, zdravstvenom brigom, obrazovanjem i emocionalnim razumijevanjem. Za razliku od zlostavljanja, zanemarivanje je propuštanje da se nešto učini, a ne neposredno nanošenje povrede ili štete djetetu. Prema nekim podacima u SAD-u je kod oko 63% djece ustanovljen neki oblik zanemarivanja, dok tjelesno nasilje trpi 19% djece, spolno nasilje oko 10% i emocionalno nasilje oko 8%. Svakog dana umire 5-ero do 6-ero djece od zanemarivanja ili zlostavljanja (Čudina-Obradović, Obradović, 2006).

Slika 4: Zlostavljano dijete

Kocijan-Hercigonja, Hercigonja-Novković (2009) naglašavaju kako djeca koja su žrtve nasilja u obitelji ili su svjedočila navedenom obliku ponašanja, nasilje shvaćaju kao prihvatljiv oblik ponašanja, te će u rješavanju eventualnih konflikata, vjerojatnije pribjeći agresivnim postupcima. Također, Mullender i Morley (1994, prema Ajduković, Pavleković, 2004) ističu kako dijete koje je svjedoči zlostavljanju najvjerojatnije će smatrati da je navedeni oblik ponašanja prihvatljivo i da je nasilje djelotvoran način rješavanja problema.

Bojić (2011) naglašava kako žrtve obiteljskog nasilja često imaju brojne dvojbe od toga trebaju li se kome obratiti ili nastaviti trpjeti nasilje, trebaju li pokrenuti brakorazvodni, prekršajni ili kazneni postupak i sl. Ajduković, Pavleković (2004) ističu kako su razlozi zbog kojih žene ostaju u nasilnim vezama uvjetovani su problemima oko uzdržavanje djece.

Belamarić i sur. (2000, prema Ajduković, Pavleković, 2004) u okviru projekta „Stop nasilju protiv žena“ proveli su istraživanje na uzorku od 500 ispitanika o općoj osviještenosti, toleranciji prema nasilju, znanju i osobnom iskustvu s nasiljem, te o stereotipima o nasilju nad ženom, te su dobiveni sljedeći rezultati:

- 86, 8% ispitanika odobrava iznošenje u javnost problema nasilja nad ženom
- 25, 8% ispitanika smatra da postoje situacije u kojima je opravdano da partner udari ženu

- Značajan broj ispitanika vjeruje u mitove o nasilju, pa 50% smatra da nasilja nad ženom ima najviše među neobrazovanim i siromašnim, a 43,6% vjeruje da su muškarci koji ne piju rijetko kad nasilni
- Ispitanici koji osobno poznaju ženu žrtva nasilja su svjesniji problema, manje su podložni stereotipu i imaju više znanja o nasilju nad ženom.

Ukoliko je nasilje prisutno u obiteljima djece predškolske dobi, Sunko (2008) ističe kako djetetu ili nekoj drugoj odrasloj osobi za koju sumnjamo da je zlostavljano potrebno je dati do znanja da nam se kao odgojitelju može i treba obratiti. Dakako, ukoliko je potrebno, uvijek je moguće potražiti savjet ili podršku člana stručnog tima u vrtiću. Poznato je da je jedan od oblika pomoći ženama i djeci žrtvama nasilja boravak u sigurnoj kući, koji osim što njima i njihovoj djeci pruža privremeni smještaj, nudi i druge usluge poput psihološkog savjetovanja i emocionalne podrške, zdravstvene pomoći te pomoći u traženju smještaja i zapošljavanja. Boravak u sigurnoj kući i usluge koja ona pruža doprinose osnaživanju žena žrtava nasilja koje tamo borave. Takve korisnice moći će postaviti kvalitetnije životne ciljeve za svoju budućnost nakon izlaska iz sigurne kuće.

Iz svega navedenog može se zaključiti kako nasilje u obitelji predstavlja prepreku u ostvarivanju punine ljudskog života, kao i prepreku za stvaranje društva jednakosti i mira. Brojni su primjeri iz života koji pokazuju kako se mnoge žene boje govoriti o nasilju jer misle da ih nitko neće shvatiti ozbiljno, te da će im biti pripisana krivnja za zlostavljanje koje proživljavaju. Osim toga, u većini slučajeva zlostavljač prijete žrtvi ako nekome ispriča što se događa, zbog čega se ona dvoumi potražiti pomoć. Stoga smatramo da je iznimno važno govoriti javno o navedenim problemima, osvještavati žene u jačanju njihovih prava, kao i mogućnosti da se u slučaju nasilja u obitelji uvijek mogu obratiti: policiji, državnom odvjetništvu, organizaciji civilnog društva koja se bavi zaštitom od nasilja u obitelji, centru za socijalnu skrb, zdravstvenom stručnjaku, djelatniku u odgojno-obrazovnoj ustanovi, te svakoj drugoj osobi od povjerenja. Jednom je netko rekao... „bez sretnih obitelji teško se može govoriti o zdravom društvu, te zbog toga treba učiniti sve da obiteljsko nasilje postane dio prošlosti“ (...).

4.2. Razvod braka

Brojni su primjeri iz života koji potvrđuju kako je svaki brak na početku stabilan, no tijekom vremena iz različitih razloga poput teških životnih uvjeta, bračna se kvaliteta smanjuje. Na taj način, brak koji je bio stabilan, postaje nestabilan i kao takav može potrajati, zatim se može učvrstiti, ako se problemi uspješno riješe ili postaje još nestabilniji i završi razvodom. Razvod je krajnji oblik bračne nestabilnosti i vanjska posljedica svih problema, stresa i frustracija koje su partneri proživjeli (više o tome; Čudina Obradović i Obradović, 2006).

Brajša-Žganec, Lopižić, Penezić (Frisco i Williams, 2003, prema Amato, 2010) naglašavaju kako su istraživanja ustanovila da u opće faktore rizika za razvod spadaju sklapanje braka u tinejdžerskoj dobi, siromaštvo, nezaposlenost, niska razina obrazovanja, nova bračna zajednica koja uključuje djecu iz prijašnjih brakova. Interpersonalni prediktori razvoda uključuju česte konflikte, nevjeru, obiteljsko nasilje, te nisku razinu ljubavi i povjerenja među supružnicima.

Čudina-Obradović, Obradović (2006) ističu kako je u Hrvatskoj 1985. godine bilo 17,4 razvedenih na 100 sklopljenih brakova, dok su 2001. godine bila 22 razvedena braka na 100 sklopljenih brakova.

Wallerstein, Blakeslee (2006) navode najčešće pitanje koje roditelji obično postavljaju u slučaju razvoda, primjerice... „Kako da kažem djeci za razvod?“ Kao odgovor na navedeno pitanje, spomenute autorice predlažu roditeljima da daju djetetu dovoljno vremena da razmisli o svemu što se događa, dakle bez stresa i požurivanja, kako bi bili sigurni da dijete ima priliku ne samo razmisliti o onome što je čulo, već postavljati pitanja, dinamikom i intenzitetom koji djetetu odgovora. Važno je odabrati mirno doba kad će i roditelji i djeca imati dovoljno vremena, te ako je ikako moguće oba roditelja bi trebala biti prisutna. Na početku korisno je djeci pojednostavljeno reći da su se roditelji voljeli kad su se vjenčali, da su bili presretni kad su se njihova djeca rodila, te su smatrali da će cijeli život provesti zajedno. Zatim bi trebali djeci reći da se više ne slažu i da čine jedno drugo nesretnim. Reći istinu ne znači da jedno drugo trebaju omalovažavati ili okrivljavati. Važno je djeci reći da su pokušali popraviti brak, kako djeca ne bi mislila da djeluju prenapljeno i

nepromišljeno. Jako su se trudili i razočarani su što nisu uspjeli, te su došli do vrlo tužnog zaključka, a taj je da je najbolje za sve da se razvedu. Razgovor je korisno završiti tako da se međusobno dogovore da će se međusobno pomagati, te da će biti hrabri, odlučni i iskreni.

Neki primjeri iz literature svjedoče o problemima s kojima se djeca suočavaju. Rodriguez (2007) ističe kako neka djeca negiranjem pokušavaju prikriti zadanu bol u ovom slučaju rastavu svojih roditelja: „Manuel ima devet godina i živi sa svojim ocem već četiri mjeseca. Alisa, majka, otišla je živjeti u inozemstvo s drugim čovjekom. Manuel to zna, ali je siguran da će se njegova majka ipak vratiti jer je samo otputovala.“ (Rodriguez, 2007, str. 79).

Iz ovog primjera može se vidjeti da dječak odbija prihvatiti rastavu roditelja izjavom da odsutni roditelj, majka nije otišla već će se vratiti. Riječ je o prolaznom načinu bijega iz stvarnoga života pomoću emocionalnog fantaziranja koji se može stpljivim razgovorima prebroditi.

Starijoj predškolskoj djeci takvi izgovori s naglaskom na mašti služe da bi stvorili svijet po svojoj mjeri, preobražavajući i prilagođavajući ga prema svojim potrebama. Zato bi, prije nego što takvu djecu nazovemo teško odgojivom, bilo važnije pomoći im da prevladaju tjeskobu izazvanu gubitkom jednog roditelja.

Mlađoj je djeci jedan od načina ublažavanja stresa je simbolička igra možda s nevidljivim prijateljem ili lutkom s kojim žive drugačiji život od onoga u stvarnosti. Tako djetetu od trenutka kada počne živjeti s jednim od roditelja, zamišljeni prijatelj pomaže da prebrodi osjećaj napuštenosti i samoće.

Brajša-Žganec, Lopižić, Penezić (2014, prema Amato, 2010) naglašavaju kako razvod djeci donosi brojne promjene, poput preseljenja, promjene škole, gubitka prijatelja, nove partnere i sl. Takve promjene kod djece mogu dovesti do problema u ponašanju, školskom postignuću i napredovanju. Osim toga, mnogo životnih promjena koje se događaju tijekom razvoda mogu imati negativan utjecaj na mentalno i fizičko zdravlje odraslih i djece. Čudina-Obradović, Obradović (2006, prema Amato i Keith, 1991) ističu kako bivši partneri nakon razvoda ponekad počnu s neurednim načinima života ili uzimanjem poroka. Istraživanja pokazuju da se stariji

partneri nakon razvoda teže snalaze i doživljavaju intenzivniji stres. Primjerice, teže nalaze novog partnera, imaju veće financijske probleme i teže se prilagođavaju samačkom životu.

U većini slučajeva nakon razvoda, majka dobiva skrbništvo nad djecom. U Njemačkoj i Francuskoj 85% djece razvedenih roditelja živi s majkom, u Italiji 90% slučajeva, a u Britaniji 93%. Mnogi rastavljeni očevi i ne traže skrbništvo. Rezultat navedenoga je da tisuće djece gube kontakt s očevima, te im je zbog toga uskraćen autoritetni odgoj. Malo vremena koje otac provede s djetetom nije dovoljno da ostvari autoritet, da postavi ograničenja i da se veže s njim kao da su u bliskoj vezi (Sigman, 2010).

Rodriguez (2007) ističe kako je djetetu potrebno pokazati da njegov život teče dalje kao i do sada, a da je samo u nekim stvarima došlo do promjene. Dijete mora naučiti živjeti u obitelji u kojoj će od sada postojati samo jedan roditelj, uglavnom majka, koja od sad funkcionira kao zaštitnička figura, te ujedno određuje granice. Vrlo je važno da i majka (ili otac) i dijete što prije obnove društveni život, inače bi u kasnijoj dobi kod tinejdžera moglo doći do nasilja, droge, poremećaja u ponašanju ili do napuštanja škole. Laklija, Pećnik, Sarić (2005) ističu da roditelji mogu pomoći djeci da lakše podnesu razvod roditelja, tako što im mogu pomoći da se drže uobičajene rutine i rasporeda, da im pruže podršku emocionalnom bliskoću i riječima ljubavi. Također je važno da roditelji što više vremena provode s djetetom, pokazuju brigu i razumijevanje djetetovih osjećaja.

Rodriguez (2007) naglašava kako djeca ponovno povjerenje u roditelja koji je napustio dom nakon rastave može steći na način da taj se roditelj drži dogovora i posjećuje ga u određene dane, te da sudjeluje i u ostalim aktivnostima (učenje, odvođenje na treninge, upoznavanje s djetetovim prijateljima i sl.) kao i prije razvoda.

Osim navedenog, autorica ističe ako roditelj želi uspostaviti nesmetanu i duboku vezu sa svojim djetetom, da ne gubi vrijeme s njim provodeći u zabavnim parkovima ili trgovačkim centrima. Kada je s roditeljem, dijete treba njegovu pažnju i aktivnu komunikaciju. Zato je važno kvalitetno provoditi vrijeme s djetetom, primjerice,

otići na neki izlet ili sudjelovati u kreativnim igrama i aktivnostima koje traže sudioništvo i temeljene su na suradnji koja jača vezu između roditelja i djeteta.

Coleman (2005) ističe kako je najveća promjena koja se može dogoditi kad se roditelji rastaju je da će mama ili tata upoznati neku novu osobu koju će zavoljeti i koja će s njima živjeti. Mnoga djeca zamjere roditeljima kad zavole nekoga novoga, dok neka djeca nove osobe mogu prihvatiti jer to smatraju prirodnom posljedicom rastave. Možda će nekoj djeci trebati vremena da se naviknu na drugu osobu. No, djetetu i roditelju biti će lakše ako se prema toj novoj osobi ponašaju tolerantno, razgovaraju i sudjeluju u dijalogu. Na taj način, promjene će se lakše prihvatiti i uvažavati. Djeca se ne trebaju bojati da će netko zamijeniti njegovu mamu ili tatu s kojim ne živi. Poočim ili pomajka neće zauzeti njihovo mjesto, već će biti, rekli bismo simbolički, „dodatni“ roditelj. Djetetov odnos s roditeljima ne treba se zbog toga promijeniti. Djetetu će možda trebati vremena i truda da se zbliži s pomajkom ili poočimom, ali i za dijete i za njegovu obitelj važan je aktivni suodnos, kako bi postojeća situacija u obitelji bila što ugodnija.

Iz svega navedenog moguće je zaključiti da je razvod braka teško razdoblje kako za supružnike, tako i za njihovu djecu. Niti jedno se dijete, bez obzira na životnu dob ne bi smjelo naći u situaciji da mora birati ljubav samo jednoga od roditelja. Važno je da djeca znaju da će bez obzira na razvod svojih roditelja i dalje biti voljena, te da će ih roditelj koji nema skrbništvo i dalje posjećivati. Roditelj treba sudjelovati u aktivnostima i interesima svoga djeteta, pohvaljujući ga za njegove uspjehe i pomažući mu da ispravi svoje greške ne osuđujući ga. Rekli bismo, roditelji djeci trebaju pružati osjećaj emocionalne i fizičke stabilnosti, dajući im do znanja da će uvijek biti blizu da im pomognu i da ih zaštite bez obzira na moguće poteškoće. Najvažnije je obiteljske odnose izgraditi na međusobnom poštovanju i ravnopravnosti svih članova kako bi razvod braka bio što manje bolan i traumatičan za sve članove obitelji.

4.3. Jednoroditeljske obitelji

Čudina-Obradović, Obradović (2006) naglašava kako je izrazita promjena u strukturi obitelji, koja je tipična za mnoge razvijene zemlje zapada i istočne Europe, snažan porast broja jednoroditeljskih obitelji. Fišer (2007) ističe kako se pojam samohrani roditelj odnosi na roditelje koji samostalno, bez drugog roditelja skrbi o djetetu. Iščitavajući literaturu, lako se može uočiti da definicija samohranog roditelja ovisi o tome što se podrazumijeva pod riječju samohran. To može značiti sam, samostalan, usamljen, prepušten sam sebi, nevjenčan ili izvan stalne veze (...) Takve obitelji mogu postojati od početka zbog osobnog opredjeljenja majke da imaju izvanbračnu djecu ili ovisno o uzrocima takvima postaju kasnije. Uzroci mogu biti višestruki: smrt, razvod braka, napuštanje obitelji jednog roditelja, izvanbračno rođenje, a u novije vrijeme tu se svrstava i dugotrajno odsustvo jednog roditelja iz nekih drugih razloga npr. bolest, posao, izdržavanje zatvorske kazne i sl.

Raboteg-Šarić, Pećnik, Josipović (2003) ističu kako je prema posljednjem popisu stanovništva u Hrvatskoj, 2011. godine bilo 1 252 025 obitelji. U populaciji hrvatskih obitelji ukupno je 188 001 ili 15% samohranih roditelja. Od toga su 83 % jednoroditeljske obitelji s majkom, a 17 % obitelji s ocem. Kad je riječ o jednoroditeljskim obiteljima, ova je kategorija slabije zastupljena u Hrvatskoj nego u zapadnoeuropskim zemljama, a određeni dio jednoroditeljskih obitelji pojavio se kao rezultat rata. U populaciji samohranih roditelja najviše je onih s jednim djetetom 70, 5%, zatim s dvoje djece 23,7 %, a 5,7 % svih samohranih roditelja su one s troje ili više djece. Fišer (2007) naglašava kako se danas u europskim zemljama udio jednoroditeljskih obitelji kreće između 15% i 30%. Fišer (2007, prema Bežovan, 2003) ističe kako je Eurostat 1996. godine proveo istraživanje u 14 država članica Europske unije, na uzorku od 60 000 kućanstava s 130 000 odraslih osoba u dobi od 16 godina i više kako bi istražio koliki je udio jednoroditeljskih obitelji u pojedinim državama. Rezultati su pokazali da su 12% europskih kućanstava s djecom mlađom od 25 godina, jednoroditeljske obitelji. Takvih je obitelji najviše u Finskoj 19% i Velikoj Britaniji 22%, dok ih je najmanje u Španjolskoj 5%, Italiji i Grčkoj 7%, te Portugalu 8%.

Postoji mnogo problema i teškoća s kojima se susreću samohrani roditelji. Čudina-Obradović, Obradović (2006, prema Amato 2001) ističu kako je metaanaliza 67 istraživanja pokazala nepovoljan utjecaj života u tim obiteljima. On se izražava u djetetovom slabijem školskom uspjehu, neprihvatljivom ponašanju, nižem samopoštovanju i slabijoj društvenosti. Stevanović (2000) naglašava kako se jednoroditeljske obitelji najčešće sastoje od majke i djece. Prilikom razvoda braka djeca se u najvećem broju slučajeva dodjeljuju majci, a rjeđe ocu. Fišer (2007) ističe kako je jedan od značajnijih problema samohranih roditelja teška ekonomska situacija u kojoj se nalaze. U knjizi Jednoroditeljske obitelji: osobni doživljaj i stavovi okoline, autori navode izjave samohranih roditelja u vezi određenih teškoća s kojima se susreću: „Najveću poteškoću predstavljali su mi financijski problemi. Sada moram povremeno posuđivati od roditelja, što nerado činim jer ne volim biti ovisna o obiteljskoj pomoći. Teško mi je što djeci ne mogu priuštiti neke stvari.“ (Raboteg-Šarić, Pećnik, Josipović, 2003, str. 413).

Veliki problem je i zapošljavanje jer poslodavci znaju za njihove povećane potrebe, teško usklađivanje radne i obiteljske uloge, te se zato ne odlučuju na njihovo zapošljavanje: „Problem mi je radno mjesto. Posao sam izgubila jer je firma otišla u stečaj a svi mi na burzu. U cijelom mom samohranom životu to mi je najgore što mi se dogodilo. Do tada je sve bilo sigurno. Drugi posao tražim, ali me nitko neće zaposliti. Ja sam takve struke koja ne treba, a i stara sam, pa me ne žele zaposliti.“ (Raboteg-Šarić, Pećnik, Josipović, 2003, str. 56).

Samohrani roditelji imaju manje slobodnog vremena koje mogu provesti zajedno s djetetom: „Odvedi me u vrtić, napiši zadaću, dovedi, operi, peglaj,... nemam vremena za ništa, još mi je i gore. Očevima je teže nego majkama zbog kućanskih poslova – prije nisam ni peglao ni prao, jedino nekad oprao suđe i usisao.“ (Raboteg-Šarić, Pećnik, Josipović, 2003, str. 57).

Javljaju se i problemi skrbi za dijete, osobito provođenje nadzora majke nad muškim djetetom. O tome možda najbolje govori sljedeći primjer: „Teško mi je sada kada sin izlazi van. Nemam s kim ravnopravno podijeliti strah dok se ne vrati. Oboje smo jako osjetljivi, stremim za njega kad ode, kako će biti sa studijem i obrazovanjem, teško mi je što više nije mali i što odbija moju brigu.“ (Raboteg-Šarić, Pećnik, Josipović, 2003, str. 410).

Osim toga, suočeni su s i predrasudama okoline koje su osobito izražene prema razvedenim osobama i osobama koje su rodile izvan braka. One su često izložene osuđivanju, ismijavanju, podecjenjivanju, te im se odbija pružiti podrška. Predrasude prema roditeljima dovode i do stigmatizacije djece. Zbog toga se članovi jednoroditeljskih obitelji osjećaju marginalizirano u društvu: „Imala sam najviše problema kada je dijete krenulo u prvi razred osnovne škole. „Bračni“ roditelji nisu davali svojoj djeci da dolaze k nama jer smo nas dvije same. Išla sam od jednog do drugog roditelja i ja sam im govorila da je moje dijete dobro odgojeno, ako nešto u odnosu među djecom ne štima onda O.K., ali unaprijed da brane svom djetetu da se druži s mojim... Nisam se dala smesti, išla sam ljudima na vrata jer mi je bilo žao mog djeteta. Vječito je bio nekakv otpor.“ (Raboteg-Šarić, Pećnik, Josipović, 2003, str. 62).

Fišer (2007) ističe prijedloge pomoći jednoroditeljskim obiteljima s ciljem poboljšanja njihovih životnih uvjeta i uspješne integracije u društvo. Od velike pomoći jednoroditeljskim obiteljima bilo bi poboljšati materijalne uvjete života putem novčanih davanja, kredita i olakšica. Također takvim roditeljima, nužno je omogućiti lakše i prikladnije zapošljavanje, dulje i bolje plaćene roditeljske dopuste, te razvoj raznih usluga za zbrinjavanje, odgoj i obrazovanje djece. Osim toga, važno je informirati samohrane roditelje o njihovim pravima i mogućnostima pomoći. Takvim roditeljima i njihovoj djeci, od velike bi važnosti bila dostupnost stručne psihološke pomoći. Roditelji bi na taj način dobili znanja, vještine i podršku kako pomoći svojoj djeci, te bi se smanjila njihova zabrinutost. Također, takvim roditeljima pomoglo bi i da budu dio privremene zajednice osoba u istoj situaciji, kao što je grupa podrške koja pruža razumijevanje i prihvaćanje, te ideje za suočavanje sa specifičnim problemima. Posebno pogodne su udruge samohranih roditelja koje mogu ponuditi aktivnosti za djecu, psihološku pomoć kroz grupni rad i aktivnosti za kvalitetno provođenje slobodnog vremena. Osim navedenog, vrlo je važno senzibilizirati društvo za probleme samohranog roditeljstva, podržavati solidarnost, te omogućiti bolje razumijevanje životne situacije samohranih roditelja.

Iako različiti autori navode brojne probleme s kojima se suočavaju jednoroditeljske obitelji, brojni primjeri iz života pokazuju da navedeno roditeljstvo nije uvijek prožeto problemima, posebice ako roditelji aktivno, iskreno i s potrebnom razinom obostranog razumijevanja odgajaju svoje dijete.

5. ZAKLJUČAK

Čitajući suvremenu literaturu na temu obitelji spoznajem kako je obitelj najvažnija zajednica u životu čovjeka, a roditelji su prve osobe koje utječu na djetetov tjelesni, emocionalni, intelektualni, socijalni i moralni razvoj. Tijekom povijesti, obitelj je doživljavala različite promjene u svojoj strukturi, funkcijama, ulogama, zadaćama, no do današnjih dana zadržala se kao temeljna ljudska zajednica. Brojna istraživanja provedena u svijetu i kod nas pokazuju da su stope fertiliteta zabilježile veliki pad, sve se više odgađa dob rađanja prvog djeteta, a bilježi se i smanjenje broja sklopljenih brakova, te povećanje broja rastavljenih brakova. Također sve je veći broj jednoroditeljskih obitelji, slobodnih izvanbračnih veza, rekonstruiranih obitelji tj. novi brak nakon razvoda i sl. Struktura kućanstva postala je sve raznovrsnijom i odražava različite životne stilove. Osim toga, došlo je do ravnopravne uloge majke i oca, te zapošljavanja žena čime se mnoge majke nalaze pred izazovom kako uskladiti osobni i profesionalni život. Nadalje, suvremeno društvo obilježeno je raznim kriznim situacijama poput: nezaposlenosti, neriješenih osnovnih stambenih uvjeta, siromaštva, bolesti, ovisnosti što utječe na dinamiku života u obitelji, te stvara stres i frustraciju. Stoga u nekim obiteljima dolazi do međusobnog predbacivanja, sitnih prepirki, vrijeđanja, a kako vrijeme prolazi odnosi se zaoštavaju, te dolazi do prekida komunikacije. Izraz svega toga su učestale svađe i nasilje, što dovodi do narušavanja bračne zajednice, njenog sloma i na kraju razvoda. Upravo zbog toga, u današnje vrijeme broj funkcionalnih obitelji se smanjuje dok se broj disfunkcionalnih obitelji povećava. Roditelji koji nisu djelotvorni u izboru strategija za suočavanje sa stresom, imaju poremećeno roditeljstvo, te svojoj djeci ne pružaju ljubav, podršku i razumijevanje, ne provode kvalitetno obiteljsko vrijeme i ne sudjeluju aktivno u odgoju svoje djece. To sve za posljedicu može imati osjećaj straha, nesigurnosti, srama, krivnje, smanjeno samopoštovanje, kao i slabiju socijalnu kompetenciju, te loša školska postignuća. U rješavanju navedenih kriznih situacija, izrazito je važna pozitivna komunikacija između svih članova obitelji koja se temelji na međusobnom razumijevanju i povjerenju, te pružanju međusobne pomoći. Takve obitelji stvoriti će uvjete za zdrav i cjelovit razvoj djeteta. Osim toga, društvo ima značajnu ulogu na poboljšanje života roditelja i njihove djece stvaranjem uvjeta za veće mogućnosti zapošljavanja,

fleksibilnije radno vrijeme, različite vrste naknada, te otvaranje većeg broja institucija za odgoj i obrazovanje djece. Skladan obiteljski život važan je za uspjeh svakog člana obitelji, roditelja i djece istodobno.

LITERATURA:

Ajduković, M., Pavleković, G. (2004). *Nasilje nad ženom u obitelji*. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć.

Ajduković, M., Pećnik, N. (1994). Zlostavljanje i zanemarivanje djece u obitelji. *Revija za socijalnu politiku*, 1(3), 269-276.

Bakić, H., Ajduković, D., Barić, Ž. (2017). Uloga sigurne kuće u osnaživanju žena koje su preživjele partnersko nasilje. *Ljetopis socijalnog rada*, 24 (1), 73-99.

Bojić, I. (2011). *Kako izaći iz obiteljskog nasilja?*. Zagreb: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.

Bradshaw, J. (1999). *Obitelj posve nov način da pronađete sami sebe*. Zagreb: Barka.

Brajša-Žganec, A., Lopižić, J., Penezić, Z. (2014). *Psihološki aspekti suvremene obitelji, braka i partnerstva*. Zagreb: Hrvatsko psihološko društvo: Naklada Slap.

Britvić, D. (2010). Obitelj i stres. *Medicina fluimensis*, 46 (3), 267-272.

Coleman, W.L. (2005). *Što djeca trebaju znati kad se roditelji rastaju*. Zagreb: Stepres.

Čudina-Obradović, M., Obradović, J. (2006). *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.

Diminić-Lisica, I., Rončević-Gržeta, I. (2010). Obitelj i kronična bolest. *Medicina fluimensis*, 46 (3), 300-308.

Ferenčić-Ćuk, S. (2007). *Prevenција nasilja u obitelji*. Zagreb: Ženska pomoć sada – SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja i Mosta d.o.o.

Fišer, S. (2007). „Za“ i „O“ *jednoroditeljskim obiteljima*. Zagreb: Udruga za unapređenje kvalitete življenja LET.

Jurčević-Lozančić, A. (2016). *Socijalne kompetencije u ranome djetinjstvu*. Zagreb: Učiteljski fakultet.

- Juul, J. (2018). *Kako biti vođa vučjeg čopora*. Zagreb: Naklada OceanMore
- Karp, H. (2007). *Najsretnije dijete u kvartu: nov način da prekinete svakodnevnu bitku protiv tvrdoglavosti i odgojite zadovoljno i samopouzđano dijete*. Zagreb: Planetopija.
- Kocijan-Hercigonja, D., Hercigonja-Novković, V. (2009). Children, Adolescents and Family Violence. *Medicus*, 18 (2), 181.-184.
- Kuterovac Jagodić, G., Štulhofer, A., Lebedina Manzoni, M. (2016). *Preporuke za zaštitu djece i sigurno korištenje elektroničkih medija*. Zagreb: Agencija za elektroničke medije. Online: <http://www.medijskapismenost.hr/preporuke-za-zastitu-djece-i-sigurno-koristenje-elektronickih-medija/>. (1. srpnja 2018.)
- Laklija, M., Pećnik, N., Sarić, R. (2005). Zaštita najboljeg interesa djeteta u postupku razvoda braka roditelja. *Ljetopis socijalnog rada*, 12 (1). 7-38.
- Ljubetić, M. (2007). *Biti kompetentan roditelj*. Zagreb: Mali profesor.
- Ljubetić, M. (2006). Obiteljsko ozračje i funkcioniranje obitelji. Online: https://www.ffst.unist.hr/.../Ljubetic_012006.pdf (2. travnja 2018.)
- Ljubetić, M. (2006). Obitelj u povijesnom i suvremeneom kontekstu. Online: https://www.ffst.unist.hr/.../Ljubetic_022006.pdf (2. travnja 2018.)
- Maleš, D. (2011). *Nove paradigme ranoga odgoja*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta, Zavod za pedagogiju.
- Maleš, D. (2012). Obitelj i obiteljski odgoj u suvremenim uvjetima. *Dijete, vrtić, obitelj*, 67. 13-15.
- Nikolić, S. (2008). *Obitelj – podrška mentalnom zdravlju pojedinca: teorijski i praktični priručnik obiteljske terapije*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Raboteg-Šarić, Z., Pećnik, N., Josipović, V., (2003). *Jednoroditeljske obitelji: osobni doživljaj i stavovi okoline*. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
- Ray, M., Yat, K. R. (2010). Effect of Electronic Media on Children. *Indian Pediatrics*, 47 (7), 561-568.
- Rosić, V., Zloković, J. (2002). *Prilozi obiteljskoj pedagogiji*. Rijeka: Graftrade: Filozofski fakultet u Rijeci, Odsjek za pedagogiju.

Rodriguez, N. (2007). *Djeca u vrtlogu razvoda: zaštitite dijete od negativnih posljedica razdvajanja*. Rijeka: Dušević & Kršovnik.

Sakoman, S. (2002). *Obitelj i prevencija ovisnosti*. Zagreb: SysPrint.

Sigman, A. (2010). *Razmažena generacija: zašto će ponovno uspostavljanje autoriteta našu djecu i društvo učiniti sretnijim*. Velika Mlaka: Ostvarenje.

Shaw, R., Wood, S. (2009). *Epidemija popustljivog odgoja: zašto su djeca nevesela, nezadovoljna, sebična... te kako im pomoći*. Zagreb: V.B.Z.

Stevanović, M. (2000). *Obiteljska pedagogija*. Varaždinske toplice: Tonimir.

Sunko, E. (2008). *Izvučimo zlostavljanje iz sjene*. Split: Liga za prevenciju ovisnosti.

Štalekar, V. (2010) Dinamika obitelji i prvi teorijski koncepti. *Medicina Flumensis*, 46 (3). 242-246.

Wallerstein, J. S. (2006). *A što s djecom?: odgoj djece prije, za vrijeme i nakon razvoda*. Zagreb: Planetopija.

World report on violence and health – World Health Organization. Online: http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/en/ (2. travnja 2018.)

POPIS SLIKA:

Slika 1: Djeca i igrice. Online:

<https://mostarski.ba/kako-djeca-postaju-razmazena/>.

Slika 2: Djeca i televizija. Online:

<http://gugu.ba/djeca-televizija-odredite-pravila/>.

Slika 3: Nasilje nad ženom. Online:

<http://www.czss-pakrac.hr/propisi-i-dokumenti/zakoni/zakon-o-zastiti-od-nasilja-u-obitelji/>.

Slika 4: Zlostavljano dijete. Online:

<https://www.novizivot.net/2016/08/18/nasilje-u-obitelji/>.

Izjava o samostalnoj izradi rada

Izjavljujem da sam ja, Tea Vukšić, samostalno napisala diplomski rad na temu „Disfunkcionalne obitelji“, služeći se znanjem stečenim na fakultetu, navedenom literaturom i uz stručno vodstvo mentorice izv. prof. dr. sc. Anka Jurčević Lozančić.

Tea Vukšić